

BOUWEN AAN EEN EUROPA VOOR EN MET KINDEREN

Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**Richtsnoeren van het
Comité van Ministers
van de Raad van Europa
voor kindvriendelijke
justitie**

*vastgesteld door het Comité van Ministers
van de Raad van Europa
op 17 november 2010
en de toelichting*

Het programma van de Raad van Europa
“Bouwen aan een Europa voor en met kinderen”

www.coe.int/children

Publicatie van de Raad van Europa

Engels versie:

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

Reproductie van de tekst in dit document is toegestaan mits de volledige titel en de bron - de Raad van Europa - worden vermeld. Indien de teksten zijn bestemd voor commerciële doeleinden of voor vertaling in een van de niet-officiële talen van de Raad van Europa, wordt u verzocht contact op te nemen met publishing@coe.int.

Het programma van de Raad van Europa “Bouwen aan een Europa voor en met kinderen” is opgezet om de mensenrechten van kinderen te waarborgen en te bevorderen en om kinderen tegen alle vormen van geweld te beschermen.

www.coe.int/children

Coverdesign en lay-out: Afdeling Documenten en Publicaties (SPDP),

Raad van Europa

Illustraties: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing

F-67075 Strasbourg Cedex

France

<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-7580-9

Publications Office of the European Union

2 rue Mercier

L-2985, Luxembourg

Luxembourg

<http://bookshop.europa.eu>

ISBN 978-92-79-27701-6

DS-31-12-365-NL-N

© Council of Europe / European Union, 2013

Inhoudsopgave

Voorwoord 7

Eerste deel – Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie 11

Preambule 13

I. Toepassingsgebied en doel 16

II. Begripsomschrijvingen 17

III. Grondbeginselen 17

A. Participatie 17

B. Belang van het kind 18

C. Waardigheid 19

D. Bescherming tegen discriminatie 19

E. Rechtsstaat 19

IV. Kindvriendelijke justitie voor, tijdens en na gerechtelijke procedures 20

A. Algemene kenmerken van een kindvriendelijke justitie 20

1. Informatie en advies 20

2. Bescherming van het privé- en gezinsleven 22

3. Veiligheid (bijzondere voorzorgsmaatregelen) 23

4. Opleiding van beroepsbeoefenaars 23

5. Multidisciplinaire aanpak 23

6. Vrijheidsbeneming 24

B. Kindvriendelijke justitie voorafgaand aan gerechtelijke procedures 25

C. Kinderen en de politie 26

D. Kindvriendelijke justitie tijdens gerechtelijke procedures 27

1. Toegang tot de rechter 27

2. Rechtsbijstand en vertegenwoordiging 27

3. Recht om te worden gehoord en om meningen te uiten	28
4. Voorkomen van onnodige vertraging	29
5. Organisatie van de procedures, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijke taal	30
6. Bewijsmateriaal en verklaringen afkomstig van kinderen	31
E. Kindvriendelijke justitie na afloop van gerechtelijke procedures ...	32
V. Bevorderen van andere kindvriendelijke activiteiten	34
VI. Toezicht en beoordeling	35
Tweede deel – Toelichting	37
Algemene opmerkingen	39
Waarom een nieuw instrument?	39
Achtergrond	40
Werkmethode	40
Totstandkoming	41
Raadpleging van belanghebbenden	42
Raadpleging van kinderen en jongeren	42
Structuur en inhoud	44
Inleiding	47
Toelichting	51
Preambule	51
I. Toepassingsgebied en doel	51
II. Begripsomschrijvingen	51
III. Grondbeginselen	52
A. Participatie	52
B. Belang van het kind	55
C. Waardigheid	57
D. Bescherming tegen discriminatie	58
E. Rechtsstaat	58

IV. Kindvriendelijke justitie voor, tijdens en na gerechtelijke procedures	60
A. Algemene kenmerken van een kindvriendelijke justitie	60
1. Informatie en advies	60
2. Bescherming van het privé- en gezinsleven	63
3. Veiligheid (bijzondere voorzorgsmaatregelen)	66
4. Opleiding van beroepsbeoefenaars	67
5. Multidisciplinaire aanpak	68
6. Vrijheidsbeneming	69
B. Kindvriendelijke justitie voorafgaand aan gerechtelijke procedures	72
C. Kinderen en de politie	75
D. Kindvriendelijke justitie tijdens gerechtelijke procedures	77
1. Toegang tot de rechter	77
2. Rechtsbijstand en vertegenwoordiging	81
3. Recht om te worden gehoord en om meningen te uiten	83
4. Voorkomen van onnodige vertraging	87
5. Organisatie van de procedures, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijke taal	89
6. Bewijsmateriaal en verklaringen afkomstig van kinderen	92
E. Kindvriendelijke justitie na afloop van gerechtelijke procedures	95
V. Bevorderen van andere kindvriendelijke activiteiten	97
VI. Toezicht en beoordeling	99

Voorwoord

*Loop niet voor mij; misschien volg ik niet.
Loop niet achter mij; misschien leid ik niet.
Maar loop naast mij en wees mijn vriend.*

Toegeschreven aan Albert Camus

Echtscheiding, adoptie, migratie, geweld. De kans is tegenwoordig groot dat kinderen op een of andere manier te maken krijgen met justitie. Voor velen is dat een onprettige ervaring, hoewel dat anders zou moeten en kunnen zijn, want veel obstakels en bronnen van onnodig leed kunnen worden weggenomen. Hoewel het gelukt is om op internationaal en Europees niveau de kernbeginselen vast te stellen, kan niet worden gezegd dat het recht altijd even vriendelijk is voor kinderen en jongeren. Uit een rechtstreekse reactie van kinderen en jongeren op een brede raadpleging in opdracht van de Raad van Europa kwam een algemeen wantrouwen in het systeem naar voren waarbij werd gewezen op een groot aantal tekortkomingen, zoals een intimiderende entourage, gebrek aan op de leeftijd afgestemde informatie en uitleg, een tekortschietende benadering van de familie, en te korte of juist te lange procedures.

De Raad van Europa heeft de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie vastgesteld om ervoor te zorgen dat het recht te allen tijde juist vriendelijk is voor kinderen, ongeacht wie zij zijn of wat zij hebben gedaan. Als je vrienden bent, behandel je elkaar goed, vertrouw je elkaar, luister je naar elkaar, begrijp je elkaar, heb je de moed om tegen de ander te zeggen dat hij iets fouts heeft gedaan, en help je elkaar een oplossing te vinden. Er moet gestreefd worden naar een kindvriendelijke justitie die deze idealen belichaamt.

Een kindvriendelijke justitie loopt niet voorop; kinderen mogen niet achter worden gelaten

Een kindvriendelijke justitie behandelt kinderen met waardigheid, respect, zorg en eerlijkheid, is toegankelijk, begrijpelijk en betrouwbaar, luistert naar kinderen, hecht belang aan hun meningen en zorgt ervoor dat ook de belangen van degenen die zich niet verstaanbaar kunnen maken (zoals baby's) worden beschermd. Een kindvriendelijke justitie voegt zich naar het tempo van kinderen: dingen duren niet te kort en niet te lang - alles verloopt in een redelijk tempo. De richtsnoeren over een kindvriendelijke justitie zijn bedoeld om al deze doelen te bereiken en te waarborgen dat kinderen gepaste toegang hebben tot het recht en respectvol en met begrip worden behandeld.

Aardig en vriendelijk zijn tegen kinderen draagt bij aan hun bescherming

Herhaalde verhoren, een intimiderende omgeving, ingewikkelde procedures, discriminatie: het is slechts een greep uit de overvloed aan praktijken die de pijn en trauma's van kinderen die misschien al in zeer moeilijke omstandigheden verkeren en bescherming nodig hebben, alleen maar erger maken. Een kindvriendelijk rechtssysteem biedt verlichting en herstel; het zorgt niet voor extra pijn en ongemak en maakt geen inbreuk op de rechten van kinderen. Bovenal geldt dat kinderen tussen de 0 en 17 jaar – ongeacht of ze partij zijn in een geding, slachtoffer, getuige of dader – baat moeten hebben bij de “kinderen eerst”-benadering. De richtsnoeren over een kindvriendelijke justitie zijn opgesteld om kinderen en jongeren te beschermen tegen secundaire victimisatie als gevolg van juridische procedures. Dat moet met name gebeuren door het bevorderen van een holistische benadering van het kind die gebaseerd is op gecoördineerde multidisciplinaire werkmethoden.

Een kindvriendelijk rechtsstelsel loopt niet voorop, maar ook niet achterop

Europa is getuige geweest van tragische rechterlijke dwalingen waarbij aan de mening van kinderen onevenredig veel belang was gehecht, wat ten koste ging van de rechten van andere partijen. Ook

de belangen van de kinderen zelf waren daarmee niet gediend. Overdaad schaadt in dergelijke gevallen. Ook volgens kinderen en jongeren zelf houdt kindvriendelijke justitie niet in dat kinderen met te veel vriendelijkheid en bescherming worden omringd. Ook kan het niet zo zijn dat besluiten aan kinderen worden overgelaten in plaats van aan volwassenen. Een kindvriendelijk systeem beschermt de jeugd tegen leed, geeft kinderen een plaats en een stem en geeft voldoende aandacht en uitleg aan hun woorden zonder de betrouwbaarheid van justitie of de belangen van het kind in gevaar te brengen. Een dergelijk systeem speelt in op leeftijd, is afgestemd op de behoeften van kinderen en garandeert een individuele aanpak waarbij kinderen niet worden gestigmatiseerd of over één kam worden geschoren. Kindvriendelijke justitie behelst het bevorderen van een verantwoordelijk systeem dat stevig verankerd is in een professionalisme dat borg staat voor een goede rechtsbedeling en het vertrouwen geniet van alle partijen die betrokken zijn bij de rechtsgang.

Een kindvriendelijk rechtsstelsel schaart zich aan de zijde van kinderen en staat hen bij met hulp van deskundige beroepsbeoefenaars

Binnen het rechtswezen in Europa zijn tal van vakbekwame en geëngageerde mensen actief – beleidsmakers en juristen, rechters, wetshandhavers, sociaal werkers en gezondheidswerkers, pleitbezorgers van kinderrechten, ouders en verzorgers – die graag advies ontvangen en uitwisselen om hun dagelijkse activiteiten in het belang van kinderen te verbeteren. Dit zijn mensen die op het gebied van kinderrechten het voortouw nemen en die dagelijks echt iets kunnen betekenen voor kinderen. Daarom bevat dit document – naast de tekst van de richtsnoeren – een toelichting met voorbeelden van jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en concrete voorbeelden van goede praktijken voor en door personen die op juridisch vlak met kinderen werken.

De vaststelling van de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie is een belangrijke stap voorwaarts, maar de klus zal pas geklaard zijn als we in de praktijk veranderingen kunnen constateren. Om dit te bewerkstelligen is het van eminent belang dat de richtsnoeren worden gepromoot, verspreid en gemonitord, en dat ze worden toegepast bij

de vaststelling van beleid op nationaal niveau. Belangrijke internationale partners, zoals de Europese Unie en Unicef, hebben al de eerste stappen gezet om de richtsnoeren te promoten, en een aantal nationale actoren en het maatschappelijk middenveld zetten vaart achter hun inspanningen om de richtsnoeren bij belangrijke betrokken partijen onder de aandacht te brengen.

Ik hoop dat dit document steun en hulp zal bieden aan de breedst mogelijke kring van beroepsbeoefenaars en beleidsmakers op nationaal en lokaal niveau die tot taak hebben het rechtsstelsel kindvriendelijker te maken.

Justitie en kinderen moeten elkaars vrienden zijn. Justitie moet niet voorop gaan lopen, want misschien volgen de kinderen niet, maar ook niet achter hen gaan lopen, omdat je kinderen niet moet opzadelen met de verantwoordelijkheid om de leiding te nemen. Justitie moet naast hen lopen en hun vriend zijn.

Met de vaststelling van de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie hebben de 47 lidstaten van de Raad van Europa tegenover ieder kind een belofte van rechtvaardigheid en vriendschap afgelegd. Nu is het tijd om deze belofte gestand te doen.

Maud de Boer Buquicchio
Plaatsvervangend secretaris-generaal
Raad van Europa

Eerste deel

Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie

Richtsnoeren

*(door het Comité van Ministers vastgesteld op 17 november 2010
op de 1098e bijeenkomst van de afgevaardigden van de ministers)*

Preambule

Het Comité van Ministers,

Overwegende dat het doel van de Raad van Europa is het bereiken van een grotere eenheid tussen zijn leden, teneinde in het bijzonder de vaststelling van gemeenschappelijke regels in justitiële aangelegenheden te bevorderen;

Overwegende dat het noodzakelijk is bestaande bindende universele en Europese normen ter bescherming en bevordering van de rechten van kinderen daadwerkelijk toe te passen, waaronder met name:

- het VN-Verdrag uit 1951 betreffende de status van vluchtelingen;
- het Internationaal Verdrag uit 1966 inzake civiele en politieke rechten;
- het Internationaal Verdrag uit 1966 inzake economische, sociale en culturele rechten;
- het VN-Verdrag uit 1989 inzake de rechten van het kind;
- het VN-Verdrag uit 2006 inzake de rechten van personen met een handicap;
- het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (1950, ETS nr. 5) (hierna het “EVRM” genoemd);
- het Europees Verdrag inzake de uitoefening van rechten van kinderen (1996, ETS nr. 160);
- het herziene Europees Sociaal Handvest (1996, ETS nr. 163);
- het Verdrag van de Raad van Europa inzake contact van en met kinderen (2003, ETS nr. 192);

- het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (2007, CETS nr. 201);
- het Europees Verdrag inzake de adoptie van kinderen (herzien) (2008, CETS nr. 202);

Overwegende dat het recht van eenieder op toegang tot justitie en een eerlijk proces – in al zijn onderdelen (in het bijzonder het recht te worden geïnformeerd, het recht te worden gehoord, het recht op juridische verdediging, en het recht te worden vertegenwoordigd) –, zoals gewaarborgd door het EVRM en overeenkomstig de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, onontbeerlijk is in een democratische samenleving en eveneens geldt voor kinderen, zij het met inachtneming van hun vermogen om een eigen mening te vormen;

Herinnerend aan de relevante rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, besluiten, rapporten of andere documenten van instellingen en organen van de Raad van Europa, met inbegrip van aanbevelingen van het Europees Comité inzake de voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen, alsmede verklaringen en adviezen van de Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad van Europa en verscheidene aanbevelingen van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa;

Gelet op verscheidene aanbevelingen van het Comité van Ministers aan de lidstaten op het gebied van de kinderrechten, met inbegrip van Aanbeveling Rec(2003)5 betreffende maatregelen voor bewaring van asielzoekers, Aanbeveling Rec(2003)20 betreffende de nieuwe wijze van omgaan met jeugdcriminaliteit en de rol van het jeugdrecht, Aanbeveling Rec(2005)5 over de rechten van kinderen in zorginstellingen, Aanbeveling Rec(2006)2 betreffende Europese penitentiaire voorschriften, Aanbeveling CM/Rec(2008)11 inzake de Europese regels voor jeugdige delinquenten aan wie sancties of maatregelen worden opgelegd, en Aanbeveling CM/Rec(2009)10 betreffende beleidsrichtsnoeren voor geïntegreerde nationale strategieën voor de bescherming van kinderen tegen geweld;

Herinnerend aan Resolutie nr. 2 voor kindvriendelijke justitie, aangenomen op de 28^e Conferentie van de Europese ministers van Justitie (Lanzarote, oktober 2007);

Overwegende dat het belangrijk is de kinderrechten te waarborgen aan de hand van VN-instrumenten zoals:

- de standaard-minimumregels van de Verenigde Naties voor de toepassing van het recht op jongeren (“de Beijingregels”, 1985);
- de regels van de Verenigde Naties voor de bescherming van minderjarigen van wie de vrijheid is ontnomen (“de regels van Havana”, 1990);
- de richtsnoeren van de Verenigde Naties met het oog op de preventie van jeugdcriminaliteit (“de richtsnoeren van Riyadh”, 1990);
- de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 2005);
- het richtsnoer van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties betreffende een VN-aanpak van het recht voor kinderen (2008);
- de VN-richtsnoeren betreffende de geschikte toepassing van en voorwaarden voor alternatieve zorg voor kinderen (2009);
- de beginselen met betrekking tot de status en de werking van de nationale instellingen voor de bescherming en de bevordering van de mensenrechten (“de beginselen van Parijs”);

Eraan herinnerend dat het noodzakelijk is de daadwerkelijke tenuitvoerlegging te waarborgen van bestaande bindende normen betreffende de rechten van kinderen, maar dat het de lidstaten vrij staat hogere normen of gunstiger maatregelen in te voeren of toe te passen;

Onder verwijzing naar het programma van de Raad van Europa “Bouwen aan een Europa voor en met kinderen”;

Erkennende de vorderingen die in lidstaten zijn gemaakt met de verwezenlijking van een kindvriendelijke justitie;

Gelet evenwel op de bestaande obstakels voor kinderen in het rechtssysteem, zoals het niet-bestaande, gedeeltelijke of voorwaardelijke recht op toegang tot justitie, de verschillen in en de complexiteit van procedures en mogelijke discriminatie op uiteenlopende gronden;

Herinnerend aan de noodzaak mogelijke secundaire victimisatie van kinderen ten gevolge van gerechtelijke procedures die hen betreffen of raken, te voorkomen;

De lidstaten verzoekend bestaande lacunes en problemen te onderzoeken en gebieden aan te wijzen waarop beginselen en praktijken voor een kindvriendelijke justitie kunnen worden ingevoerd;

Onder erkenning van de meningen en opvattingen van de geraadpleegde kinderen in de lidstaten van de Raad van Europa;

Overwegende dat de richtsnoeren bedoeld zijn om bij te dragen tot praktische oplossingen voor bestaande tekortkomingen in de wet en in de praktijk;

Stelt onderstaande richtsnoeren vast als praktisch instrument voor de lidstaten bij de aanpassing van hun rechtsstelsels en niet-juridische systemen aan de specifieke rechten, belangen en behoeften van kinderen, en verzoekt de lidstaten ervoor te zorgen dat de richtsnoeren zo breed mogelijk worden verspreid onder alle autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor of op een andere manier te maken hebben met justitiële kinderrechten.

I. Toepassingsgebied en doel

1. In de richtsnoeren wordt ingegaan op de plaats, rol, meningen, rechten en behoeften van het kind in gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures.
2. De richtsnoeren dienen van toepassing te zijn op alle wijzen waarop kinderen, ongeacht de reden en in welke hoedanigheid dan ook, in contact kunnen komen met alle bevoegde organen en diensten die betrokken zijn bij de tenuitvoerlegging van het strafrecht, burgerlijk recht of bestuursrecht.
3. De richtsnoeren hebben ten doel te garanderen dat in dergelijke procedures alle rechten van kinderen, waaronder het recht op informatie, vertegenwoordiging, participatie en bescherming, ten volle worden geëerbiedigd en dat daarbij naar behoren rekening wordt gehouden met hun rijpheid en bevattingvermogen en met de omstandigheden van de zaak. Het eerbiedigen van de rechten van kinderen mag geen rechten van andere betrokken partijen in gevaar brengen.

II. Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van deze richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie (hierna “de richtsnoeren” genoemd) wordt verstaan onder:

- a. “Kind”: iedere persoon jonger dan 18 jaar;
- b. “Ouder”: de persoon of personen belast met het ouderlijk gezag overeenkomstig nationaal recht. Ingeval de ouder(s) afwezig is/zijn of niet langer het ouderlijk gezag uitoefen(t) (en), kan de ouder een voogd of aangewezen wettelijke vertegenwoordiger zijn;
- c. “Kindvriendelijke justitie”: rechtsstelsels die de eerbiediging en daadwerkelijke uitvoering van alle rechten van het kind waarborgen op het hoogst haalbare niveau, met inachtneming van de hieronder genoemde beginselen en naar behoren rekening houdend met de rijpheid en het bevattingvermogen van het kind en met de omstandigheden van de zaak. Meer bepaald betekent het rechtspleging die toegankelijk is, op de leeftijdscategorie is afgestemd, met toewijding wordt uitgeoefend, vlot verloopt, is aangepast aan en gericht op de behoeften en rechten van het kind, en de rechten van het kind eerbiedigt, waaronder het recht op een eerlijke rechtsbedeling, het recht om aan de procedure deel te nemen en deze te begrijpen, het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, en het recht op integriteit en waardigheid.

III. Grondbeginselen

1. De richtsnoeren berusten op de beginselen die zijn vervat in de instrumenten die worden genoemd in de preambule en gehanteerd in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van Mens.
2. Deze beginselen worden hieronder nader uitgewerkt en zijn op alle hoofdstukken van deze richtsnoeren van toepassing.

A. Participatie

1. Het recht van alle kinderen over hun rechten geïnformeerd te worden, uitgelegd te krijgen hoe zij toegang tot justitie kunnen krijgen, en te worden geraadpleegd en gehoord in procedures die hen betreffen

of raken, dient geëerbiedigd te worden. Dit houdt onder meer in dat voldoende belang wordt gehecht aan de mening van het kind, waarbij rekening wordt gehouden met zijn leeftijd en met eventuele communicatieproblemen, zodat werkelijke participatie mogelijk is.

2. Kinderen moeten worden beschouwd en behandeld als volwaardige dragers van rechten en dienen gerechtigd te zijn al hun rechten uit te oefenen, waarbij het vermogen van het kind om een eigen mening te vormen en de omstandigheden van de zaak de uitgangspunten moeten zijn.

B. Belangen van het kind

1. De lidstaten moeten waarborgen dat het belang van het kind daadwerkelijk voorop wordt gesteld in alle zaken die kinderen betreffen of raken.
2. Bij de beoordeling van de belangen van het kind:
 - a. moet voldoende belang worden gehecht aan de meningen en opvattingen van het kind;
 - b. moeten alle andere rechten van het kind, zoals het recht op waardigheid, vrijheid en gelijke behandeling te allen tijde worden geëerbiedigd;
 - c. moet door alle betrokken autoriteiten een alomvattende aanpak worden gevolgd waarin naar behoren rekening wordt gehouden met alle belangen die op het spel staan, zoals het geestelijk en lichamelijk welzijn en de juridische, sociale en economische belangen van het kind.
3. De belangen van alle kinderen die bij dezelfde procedure of zaak betrokken zijn, moeten afzonderlijk worden beoordeeld en afgewogen om mogelijk tegenstrijdige belangen tussen kinderen met elkaar te verenigen.
4. Hoewel de uiteindelijke bevoegdheid en verantwoordelijkheid voor het nemen van definitieve beslissingen bij de justitiële autoriteiten berusten, moeten de lidstaten in voorkomend geval proberen een multidisciplinaire aanpak te ontwikkelen om vast te stellen hoe de belangen van kinderen in hen betreffende procedures het best worden behartigd.

C. Waardigheid

1. Kinderen moeten gedurende de gehele procedure of zaak met zorg, tact, eerlijkheid en respect tegemoet worden getreden met bijzondere aandacht voor hun persoonlijke situatie, welzijn en specifieke behoeften en met volledige eerbiediging van hun lichamelijke en geestelijke integriteit, ongeacht de wijze waarop zij bij gerechtelijke, buitengerechtelijke of andere procedures betrokken zijn geraakt en ongeacht hun juridische status en handelingsbekwaamheid in eender welke procedure of zaak.
2. Kinderen mogen niet worden onderworpen aan foltering en aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

D. Bescherming tegen discriminatie

1. De rechten van kinderen moeten worden gewaarborgd zonder discriminatie op welke grond ook, zoals geslacht, ras, huidskleur of etnische afkomst, leeftijd, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, sociaaleconomische achtergrond, de omstandigheden van hun ouder(s), het behoren tot een nationale minderheid, welstand, geboorte, seksuele geaardheid, genderidentiteit of andere omstandigheid.
2. Het kan nodig zijn om bijzondere bescherming en aandacht te schenken aan kwetsbare kinderen, zoals kinderen die migrant, vluchteling of asielzoeker zijn, niet-begeleide kinderen, kinderen met een handicap, dakloze kinderen en straatkinderen, Romakinderen en kinderen in zorginstellingen.

E. Rechtsstaat

1. Het beginsel van de rechtsstaat moet niet alleen op volwassenen, maar ook op kinderen volledig van toepassing zijn.
2. Het legaliteitsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel, het vermoeden van onschuld, het recht op een eerlijk proces, het recht op rechtsbijstand, het recht op toegang tot de rechtspleging en het recht op beroep zijn elementen van een eerlijke rechtsbedeling waarover kinderen net zozeer moeten kunnen beschikken als volwassenen.

Een beroep hierop mag niet worden ingeperkt of geweigerd met het argument dat dit in het belang van het kind zou zijn. Dit geldt voor alle gerechtelijke, niet-gerechtelijke en administratieve procedures.

3. Kinderen moeten toegang hebben tot geschikte onafhankelijke en doeltreffende klachtenmechanismen.

IV. Kindvriendelijke justitie voor, tijdens en na gerechtelijke procedures

A. Algemene kenmerken van een kindvriendelijke justitie

1. Informatie en advies

1. Vanaf het moment dat kinderen en hun ouders voor het eerst te maken krijgen met het justitieel systeem of de bevoegde instanties (zoals de politie, de immigratiedienst, onderwijs- en sociale diensten of de gezondheidszorg) en daarna gedurende het verloop van de procedure, moeten zij terstond en passend worden geïnformeerd over, onder andere:

- a. hun rechten, met name de specifieke rechten van kinderen betreffende gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedures die hen (mogelijk) betreffen, en over de beschikbare instrumenten om mogelijke schendingen van hun rechten te verhelpen, zoals gerechtelijke of niet-gerechtelijke stappen of andere maatregelen. Het kan ook informatie betreffen over de waarschijnlijke duur van de procedure, beroepsmogelijkheden en onafhankelijk functionerende klachtenmechanismen;
- b. het systeem en de betrokken procedures, rekening houdend met de bijzondere plaats en de rol van het kind hierin, en de verschillende procedurele stappen;
- c. de ondersteuningsmechanismen ten behoeve van kinderen die zijn betrokken bij gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedures;

- d. de geschiktheid en mogelijke gevolgen van bepaalde gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures;
 - e. in voorkomend geval, de tenlastelegging of de stappen die naar aanleiding van de klacht zijn ondernomen;
 - f. tijd en plaats van de gerechtelijke procedure en andere relevante gebeurtenissen, zoals verhoren, in geval van persoonlijke betrokkenheid van het kind;
 - g. de algemene voortgang en het resultaat van de procedure of maatregel;
 - h. de beschikbaarheid van beschermende maatregelen;
 - i. de bestaande mechanismen voor de herziening van beslissingen die het kind betreffen;
 - j. de mogelijkheden om schadevergoeding te verkrijgen van de overtreder of van de overheid langs juridische weg, middels alternatieve civiele procedures of op andere wijze;
 - k. de beschikbaarheid van diensten (gezondheidszorg, psychologische en sociale diensten, vertolking en vertaling enzovoort) of organisaties die ondersteuning bieden en middelen kunnen verschaffen voor de toegang tot deze diensten, eventueel in de vorm van financiële noodsteun;
 - l. eventuele bijzondere regelingen waarmee hun belangen zo goed mogelijk worden behartigd indien zij in een ander land wonen.
2. De informatie en het advies moeten worden gegeven op een wijze die past bij de leeftijd en rijpheid van het kind en in voor hem begrijpelijke taal, waarbij de boodschap op een gender- en cultuurvriendelijke wijze wordt overgebracht.
 3. In beginsel moet de informatie rechtstreeks aan het kind en de ouders of de wettelijke vertegenwoordigers worden verstrekt. Verstrekking van de informatie aan de ouders mag geen alternatief zijn voor verstrekking van de informatie aan het kind.
 4. Er moet kindvriendelijk materiaal met juridische informatie beschikbaar worden gesteld dat breed verspreid moet worden. Er moeten op kinderen gerichte informatiediensten worden opgezet, zoals speciale websites en hulplijnen.

5. Informatie over een aanklacht tegen een kind moet terstond en rechtstreeks worden verstrekt nadat de aanklacht is geformuleerd. Deze informatie moet zowel aan het kind als aan de ouders op zodanige wijze worden verstrekt dat zij de precieze aanklacht en de mogelijke gevolgen begrijpen.

2. Bescherming van het privé- en gezinsleven

6. De persoonlijke levenssfeer en de persoonsgegevens van kinderen die betrokken zijn of waren bij gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedures en andere maatregelen moeten worden beschermd overeenkomstig nationaal recht. Dit impliceert in het algemeen dat geen informatie en persoonsgegevens beschikbaar gesteld of bekendgemaakt mogen worden, met name in de media, waaruit de identiteit van het kind direct of indirect kan worden afgeleid, met inbegrip van afbeeldingen, uitvoerige beschrijvingen van het kind of diens familie, namen en adressen, geluids- en beeldopnamen enzovoort.

7. De lidstaten moeten schendingen van de privacyrechten als bedoeld onder richtsnoer 6 voorkomen door middel van wettelijke maatregelen of toezicht op zelfregulering van de media.

8. De lidstaten moeten beperkte toegang voorschrijven tot gegevens of documenten die persoonlijke en gevoelige gegevens van kinderen bevatten, in het bijzonder in procedures die hen betreffen. Indien doorgifte van persoonlijke en gevoelige gegevens noodzakelijk is, moeten de lidstaten, met inachtneming van het belang van het kind, de doorgifte reguleren overeenkomstig de toepasselijke wetgeving voor gegevensbescherming.

9. Indien kinderen worden verhoord of bewijs leveren in gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedures of bij andere maatregelen, geschiedt dit waar nodig achter gesloten deuren. In beginsel dienen alleen de direct betrokkenen aanwezig te zijn, mits zij kinderen niet belemmeren bij het verstrekken van bewijs.

10. Personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken moeten zich houden aan de strenge regels inzake vertrouwelijkheid, behoudens bij een risico dat het kind schade wordt berokkend.

3. Veiligheid (bijzondere voorzorgsmaatregelen)

11. In alle gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures of bij andere maatregelen moeten kinderen worden beschermd tegen schade, met inbegrip van intimidatie, vergeldingsmaatregelen en secundaire victimisatie.

12. Personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken, moeten, waar nodig, overeenkomstig nationaal recht en zonder afbreuk te doen aan de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, geregeld worden onderzocht op hun geschiktheid om te werken met kinderen.

13. Er moeten bijzondere voorzorgsmaatregelen van toepassing zijn op kinderen wanneer de dader een ouder, een familielid of een hoofdverzorger is.

4. Opleiding van beroepsbeoefenaars

14. Personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken, moeten goed worden opgeleid in de rechten en behoeften van kinderen uit verschillende leeftijdscategorieën, alsook in de procedures die op hen van toepassing zijn.

15. Zij moeten ook worden opgeleid in communicatie met kinderen in alle leeftijdscategorieën en ontwikkelingsstadia, alsook met kinderen in bijzonder kwetsbare situaties.

5. Multidisciplinaire aanpak

16. Met volledige inachtneming van het recht van het kind op de eerbiediging van zijn privéleven en familie- en gezinsleven moet gestimuleerd worden dat verschillende beroepsbeoefenaars nauw met elkaar samenwerken om volledig inzicht te krijgen in het kind en om een beoordeling te maken van de wettelijke, geestelijke, maatschappelijke, emotionele, lichamelijke en cognitieve situatie waarin het kind verkeert.

17. Voor personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken (zoals advocaten, psychologen, artsen, politieagenten, immigratieambtenaren, sociaal werkers en bemiddelaars) bij procedures of maatregelen die kinderen betreffen of raken, dient er een gemeenschappelijk evaluatiekader te worden opgezet dat besluitvormers de nodige ondersteuning biedt, teneinde hen in staat te stellen de belangen van kinderen in een gegeven geval zoveel mogelijk voorop te stellen.

18. Bij het hanteren van een multidisciplinaire aanpak moeten de beroepsregels inzake vertrouwelijkheid gerespecteerd worden.

6. Vrijheidsbeneming

19. Vrijheidsbeneming van kinderen dient altijd slechts als uiterste maatregel en zo kort mogelijk te worden opgelegd.

20. Wanneer vrijheidsbeneming is opgelegd, moeten kinderen in het algemeen gescheiden worden gehouden van volwassenen. Alleen in uitzonderlijke gevallen en uitsluitend in het belang van het kind mogen kinderen samen met volwassenen in hechtenis worden genomen. Onder alle omstandigheden moeten kinderen in hechtenis worden genomen in gebouwen die aan hun behoeften zijn aangepast.

21. Gegeven de kwetsbaarheid van kinderen die van hun vrijheid worden beroofd en het belang van familiebanden, alsook met het oog op de bevordering van maatschappelijke herintegratie dienen de bevoegde instanties de rechten van het kind te eerbiedigen en het doen gelden van deze rechten actief te ondersteunen overeenkomstig universele en Europese regelgeving. Aan kinderen moeten, naast andere rechten, in het bijzonder de volgende rechten worden verleend:

- a.** het onderhouden van regelmatig en zinvol contact met ouders, familie en vrienden door middel van bezoeken en correspondentie, behalve als beperkingen nodig zijn in het belang van de rechtspleging en het belang van het kind. Beperkingen van dit recht mogen nooit als strafmaatregel worden gebruikt;

- b.** toegang tot passend onderwijs, beroepsoriëntatie en beroepsopleiding, gezondheidszorg en vrijetijdsbesteding met inbegrip van lichamelijke opvoeding en sport, en het genot van de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst;

- c.** toegang tot programma's die kinderen voorbereiden op hun terugkeer in de maatschappij, waarbij volledige aandacht wordt besteed aan hun emotionele en lichamelijke behoeften, hun familierelaties, huisvesting, scholings- en arbeidsmogelijkheden en sociaaleconomische status.

22. Vrijheidsbeneming van niet-begeleide minderjarigen, zoals asielzoekers, en van kinderen die van hun familie gescheiden zijn, mag nooit uitsluitend op grond van de verblijfsstatus gebeuren.

B. Kindvriendelijke justitie voorafgaand aan gerechtelijke procedures

23. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid mag niet te laag zijn en moet bij wet zijn vastgesteld.

24. Wanneer het belang van het kind daarmee gediend kan zijn, moeten alternatieven voor gerechtelijke procedures of juridische mechanismen, zoals bemiddeling en alternatieve geschillenbeslechting, worden aangemoedigd. De voorafgaande toepassing van dergelijke alternatieven mag geen obstakel zijn voor de toegang van het kind tot justitie.

25. Kinderen dienen uitvoerig geïnformeerd en geraadpleegd te worden over het feit dat er naast gerechtelijke procedures ook buitengerechtelijke procedures bestaan. Ook de mogelijke gevolgen van elke optie moeten worden uitgelegd. Als er alternatieve procedures beschikbaar zijn, moet er op basis van geschikte, zowel juridische als andere informatie een keuze kunnen worden gemaakt tussen de gerechtelijke procedure en de alternatieve procedures. Kinderen moeten juridisch advies en andere hulp kunnen inwinnen om de geschiktheid en wenselijkheid van de voorgestelde alternatieven te bepalen. Bij het nemen van een besluit hierover moet rekening worden gehouden met de mening van het kind.

26. Bij alternatieven voor gerechtelijke procedures moet een gelijkwaardig niveau van rechtsbescherming gewaarborgd zijn. De eerbiediging van de rechten van kinderen zoals beschreven in deze richtsnoeren en in alle toepasselijke juridische instrumenten over de rechten van het kind, dient in gelijke mate gewaarborgd te zijn bij procedures in een binnen- en buitengerechtelijke setting.

C. Kinderen en de politie

27. De politie moet de persoonlijke rechten en waardigheid van alle kinderen eerbiedigen en rekening houden met hun kwetsbaarheid, dat wil zeggen met hun leeftijd en rijpheid en met eventuele bijzondere behoeften van kinderen met een lichamelijke of verstandelijke beperking of met communicatieproblemen.

28. Een kind dat door de politie is aangehouden, moet worden geïnformeerd op een wijze en in een taal die past bij zijn leeftijd en bij zijn vermogen om te begrijpen waarom hij in bewaring is gesteld. Kinderen moeten toegang hebben tot een advocaat en de gelegenheid krijgen contact op te nemen met hun ouders of een vertrouwenspersoon.

29. Behoudens in uitzonderlijke gevallen moet de ouder(s) worden verteld dat het kind zich op het politiebureau bevindt, worden uitgelegd waarom het kind in bewaring is gesteld en worden verzocht naar het politiebureau te komen.

30. Een kind dat in bewaring is gesteld mag niet worden verhoord over crimineel gedrag, of gevraagd daarover een verklaring af te leggen of te ondertekenen, tenzij een advocaat of een van de ouders van het kind, dan wel, bij afwezigheid van een ouder, een andere persoon waar het kind vertrouwen in stelt, daarbij aanwezig is. De ouder of vertrouwenspersoon kan worden geweerd indien deze wordt verdacht van betrokkenheid bij het criminele gedrag of met zijn gedrag het gerecht tegenwerkt.

31. De politie moet ervoor zorgen dat kinderen voor zover mogelijk gescheiden van volwassenen worden vastgehouden.

32. De autoriteiten moeten ervoor zorgen dat de omstandigheden waaronder kinderen in bewaring zijn gesteld, veilig en op hun behoeften afgestemd zijn.

33. In lidstaten waar dit onder hun mandaat valt, moeten officieren van justitie waarborgen dat gedurende de gehele onderzoeksprocedure een kindvriendelijke aanpak wordt gehanteerd.

D. Kindvriendelijke justitie tijdens gerechtelijke procedures

1. Toegang tot de rechter

34. Als dragers van rechten moeten kinderen hun toevlucht kunnen zoeken tot middelen waarmee zij hun rechten daadwerkelijk kunnen uitoefenen of zich tegen schendingen van hun rechten kunnen verweren. Het nationaal recht moet in voorkomend geval de toegang tot de rechter vergemakkelijken voor kinderen die op basis van adequaat verleend juridisch advies, voldoende kennis hebben van hun rechten en van de middelen om deze rechten te beschermen.

35. Eventuele belemmeringen voor de toegang tot de rechter, zoals de kosten van gerechtelijke procedures of een gebrek aan juridische begeleiding, moeten worden weggenomen.

36. Bij bepaalde specifieke misdrijven die tegen een kind zijn begaan, of bepaalde aspecten op het vlak van burgerlijk of familierecht, moeten slachtoffers gedurende een bepaalde periode nadat zij meerderjarig zijn geworden, zo nodig naar de rechter kunnen stappen. De lidstaten worden aangemoedigd hun verjaringswetgeving te herzien.

2. Rechtsbijstand en vertegenwoordiging

37. Kinderen moeten recht hebben op een eigen raadsman en vertegenwoordiging namens henzelf in procedures waar sprake is of kan zijn van een belangenconflict tussen het kind en de ouder of andere betrokken partijen.

38. Kinderen moeten onder dezelfde voorwaarden als volwassenen, of onder soepeler voorwaarden, toegang hebben tot gratis rechtsbijstand.
39. Een advocaat die kinderen bijstaat, moet opgeleid zijn in en goed op de hoogte zijn van de rechten van het kind en aanverwante vraagstukken, steeds grondig worden bijgeschoold en kinderen op hun eigen begripsniveau te woord kunnen staan.
40. Advocaten die kinderen vertegenwoordigen, moeten hen beschouwen als volwaardige cliënten met eigen rechten en moeten de mening van het kind overbrengen.
41. Advocaten moeten het kind alle noodzakelijke informatie en uitleg geven over de mogelijke gevolgen die de meningen en/of opvattingen van het kind kunnen hebben.
42. Bij een belangenconflict tussen ouders en kinderen kan de bevoegde instantie een mandataris ad litem of een andere onafhankelijke vertegenwoordiger aanwijzen die de meningen en belangen van het kind vertegenwoordigt.
43. Een adequate vertegenwoordiging en het recht om onafhankelijk van de ouders te worden vertegenwoordigd moeten gewaarborgd zijn, met name in procedures waar de ouders, familieleden of verzorgers de vermeende daders zijn.

3. Recht om te worden gehoord en om meningen te uiten

44. Rechters moeten het recht eerbiedigen van kinderen om in alle aangelegenheden die hen betreffen te worden gehoord, of ten minste te worden gehoord wanneer zij worden geacht voldoende begrip te hebben van de aangelegenheden in kwestie. Middelen die voor dit doeleinde worden gebruikt moeten zijn afgestemd op het begrips- en communicatievermogen van het kind en op de omstandigheden van de zaak. Kinderen moet worden gevraagd naar de wijze waarop zij gehoord willen worden.
45. Aan de meningen en opvattingen van het kind moet passend belang worden gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid.

46. Het recht om te worden gehoord is een recht van het kind, en geen plicht.
47. Een kind mag niet uitsluitend op grond van leeftijd worden uitgesloten van het recht om te worden gehoord. Ingeval een kind het initiatief neemt om te worden gehoord in een zaak die het kind betreft, mag de rechter niet weigeren het kind te horen, tenzij dit ingaat tegen het belang van het kind, en moet de rechter luisteren naar de mening en opvatting van het kind over zaken die het kind aangaan.
48. Kinderen moeten alle informatie krijgen die nodig is om het recht om te worden gehoord doeltreffend uit te oefenen. Het kind moet echter wel worden uitgelegd dat zijn recht om te worden gehoord en het feit dat er belang aan zijn meningen wordt gehecht, niet noodzakelijkerwijs bepalend zullen zijn voor de definitieve uitspraak.
49. Uitspraken en rechterlijke beslissingen die kinderen betreffen, met name beslissingen waarbij de meningen en opvattingen van het kind niet zijn gevolgd, moeten voldoende worden gemotiveerd en uitgelegd in taal die kinderen kunnen begrijpen.

4. Voorkomen van onnodige vertraging

50. In alle procedures waarbij kinderen betrokken zijn, moet het urgentiebeginsel worden toegepast met het oog op een snelle respons en de bescherming van de belangen van het kind, onder eerbiediging van de rechtsstaat.
51. In zaken op het gebied van het familierecht (bijvoorbeeld als het gaat om afstamming, gezag over kinderen, ontvoering door ouders) moeten de rechtbanken bijzondere zorgvuldigheid betrachten om nadelige gevolgen voor de familiebetrekkingen te voorkomen.
52. Indien nodig moeten de rechterlijke instanties overwegen om een voorlopige beslissing te nemen of een tussenvonnis te geven, gevolgd door een periode van toezicht met het oog op latere herziening van de die beslissing of dat vonnis.

- 53.** Overeenkomstig het recht moeten rechterlijke instanties besluiten kunnen nemen die onmiddellijk uitvoerbaar zijn in zaken waarin dit in het belang is van het kind.

5. Organisatie van de procedures, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijke taal

- 54.** In alle procedures moeten kinderen worden behandeld met inachtneming van leeftijd, speciale behoeften, rijpheid en bevattingvermogen, en van eventuele communicatiemoeilijkheden die zij kunnen ondervinden. Zaken waar kinderen bij betrokken zijn, moeten worden behandeld in een kindvriendelijke omgeving waarin zij zich niet geïntimideerd voelen.
- 55.** Voordat de procedure begint moeten kinderen eerst kennismaken met de rechtbank of andere instanties, waarbij wordt verteld wie de betrokken ambtsdragers zijn en wat zij doen.
- 56.** De taal die daarbij wordt gebruikt moet zijn afgestemd op de leeftijd en het bevattingvermogen van het kind.
- 57.** Kinderen die in het kader van een gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedure of andere maatregelen worden gehoord of verhoord, moeten door rechters en andere deskundigen met achting en aandacht worden behandeld.
- 58.** Kinderen moeten door hun ouders of, in voorkomend geval, een volwassene van hun keuze, vergezeld kunnen worden, tenzij met betrekking tot die persoon een gemotiveerde beslissing in tegengestelde zin is genomen.
- 59.** Er moeten ondervragingsmethoden met toepassing van video- of audio-opnamen of ondervragingen voorafgaand aan de rechtszaak achter gesloten deuren worden gebruikt, waarvan de resultaten ontvankelijk moeten zijn als bewijs.
- 60.** Kinderen moeten, voor zover mogelijk, worden beschermd tegen afbeeldingen of informatie die schadelijk kunnen zijn voor het welzijn van het kind. Alvorens te besluiten kinderen met schadelijke afbeeldingen of informatie te confronteren, moet de rechter om advies vragen bij andere beroepsbeoefenaars, zoals psychologen en sociaal werkers.

- 61.** Zittingen van de rechtbank waarbij kinderen betrokken zijn, moeten worden aangepast aan het tempo en de aandachtsspanne van het kind: er moeten regelmatig pauzes worden ingelast en een verhoor mag niet te lang duren. Om de participatie van kinderen in een zitting dusdanig te bevorderen dat hun cognitieve mogelijkheden ten volle worden benut en zij emotioneel niet uit hun evenwicht raken, moeten verstoringen en afleiding zo veel mogelijk worden beperkt.
- 62.** Voor zover passend en mogelijk moet er gezorgd worden voor kindvriendelijke wacht- en verhoorkamers.
- 63.** Voor zover mogelijk moeten er gespecialiseerde gerechtelijke instanties (of kamers van de rechtbank), procedures en instellingen worden opgezet voor kinderen die in conflict zijn geraakt met de wet. Hierbij kan worden gedacht aan speciale afdelingen binnen de politie, het rechtswezen, de rechterlijke organisatie en het openbaar ministerie.

6. Bewijsmateriaal en verklaringen afkomstig van kinderen

- 64.** Het verhoren en afnemen van verklaringen van kinderen moet, voor zover mogelijk, worden gedaan door hiertoe opgeleide deskundigen. Alles moet in het werk worden gesteld om kinderen in een voor hen zo prettig mogelijke omgeving en onder optimale omstandigheden te laten getuigen, rekening houdend met hun leeftijd, rijpheid en bevattingvermogen en eventuele communicatieproblemen die zij kunnen ondervinden.
- 65.** Het weergeven van verklaringen van kinderen die slachtoffer of getuige zijn met behulp van audiovisuele middelen moet worden bevorderd, met eerbiediging van het recht van andere partijen om de inhoud van dergelijke verklaringen te betwisten.
- 66.** Indien één ondervraging niet volstaat, moet een tweede bij voorkeur door dezelfde persoon worden gehouden om de samenhang in de aanpak te waarborgen in het belang van het kind.
- 67.** Het aantal verhoren moet tot het minimum worden beperkt en de duur ervan moet worden afgestemd op de leeftijd en aandachtsspanne van het kind.

68. Rechtstreeks contact, een confrontatie of interactie tussen minderjarige slachtoffers of getuigen en de vermeende daders moet, voor zover mogelijk, worden vermeden tenzij het kindslachtoffer erom vraagt.
69. Kinderen moeten in strafzaken kunnen getuigen zonder dat de vermeende dader aanwezig is.
70. Het bestaan van minder strenge regels inzake het afleggen van getuigenissen, zoals het ontbreken van de verplichting om de eed of andere soortgelijke verklaringen af te leggen, of van andere kindvriendelijke procedurele maatregelen, mag niets afdoen aan de waarde van een door een kind afgelegde verklaring of getuigenis.
71. Er moeten ondervragingsprotocollen worden ontworpen en toegepast waarin rekening wordt gehouden met de verschillende ontwikkelingsstadia van het kind, ter ondersteuning van de geldigheid van het door het kind verstrekte bewijs. Daarbij moeten ter wille van de betrouwbaarheid suggestieve vragen worden vermeden.
72. Een rechter moet kunnen verbieden dat een kind een getuigenis aflegt als het belang en welzijn van het kind daarmee gediend zijn.
73. Verklaringen en getuigenissen van een kind mogen nooit uitsluitend op grond van de leeftijd van het kind ongeldig of onbetrouwbaar worden geacht.
74. Er moet onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheid om verklaringen van minderjarige slachtoffers of getuigen af te nemen in speciaal hiervoor ontworpen kindvriendelijke ruimten en omgevingen.

E. Kindvriendelijke justitie na afloop van gerechtelijke procedures

75. De advocaat, mandataris ad litem of wettelijke vertegenwoordiger van het kind moet de beslissing of uitspraak overbrengen en uitleggen aan het kind in een taal die is afgestemd op zijn bevattingvermogen, alsook de nodige informatie verstrekken over eventuele vervolgstappen, zoals in beroep gaan of gebruikmaken van onafhankelijke klachtenmechanismen.

76. Nationale autoriteiten moeten alle nodige stappen ondernemen ter bevordering van de onverwijld tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen/vonnissen die kinderen betreffen.
77. Wanneer beslissingen niet worden uitgevoerd, moeten kinderen worden geïnformeerd, eventueel via hun advocaat, mandataris ad litem of wettelijke vertegenwoordiger, over de beschikbare middelen om langs gerechtelijke of niet-gerechtelijke weg verhaal te halen.
78. Dwanguitvoering van beslissingen dienen als uiterste maatregel gehanteerd te worden in familiezaken waarbij kinderen betrokken zijn.
79. Na uitspraken in zaken waarbij de gemoederen en emoties hoog opliepen, moeten gespecialiseerde diensten begeleiding en ondersteuning aanbieden aan kinderen en hun familie, bij voorkeur kosteloos.
80. Er moet, bij voorkeur kosteloos, worden voorzien in specifieke gezondheidszorg en passende sociale en therapeutische programma's of -maatregelen voor slachtoffers van verwaarlozing, geweld, misbruik of andere misdrijven. Kinderen en hun verzorgers moeten terstond en adequaat worden geïnformeerd over de beschikbaarheid van dergelijke diensten.
81. De advocaat, voogd of wettelijke vertegenwoordiger van het kind dient te beschikken over een mandaat om alle nodige stappen te ondernemen voor het eisen van schadevergoeding tijdens of na een strafproces waarin het kind slachtoffer was. In voorkomend geval moeten de kosten worden gedekt door de staat en van de dader worden teruggevorderd.
82. Maatregelen en straffen voor kinderen die de wet hebben overtreden, moeten te allen tijde een opbouwend en geïndividualiseerd antwoord bieden op de verrichte daden, indachtig het evenredigheidsbeginsel, de leeftijd van het kind en zijn lichamelijke en geestelijke welzijn en ontwikkeling alsmede de omstandigheden van de zaak. Het recht op onderwijs, beroepsopleiding, werkgelegenheid, rehabilitatie en herintegratie moet gewaarborgd zijn.

83. Teneinde de sociale herintegratie van kinderen te bevorderen, en in overeenstemming met het nationale recht, mag openbaarmaking van hun strafregister buiten het rechtsbestel niet worden toegestaan wanneer zij meerderjarig worden. Uitzonderingen hierop kunnen worden toegestaan in geval van ernstige misdrijven, bijvoorbeeld om redenen van openbare veiligheid of wanneer het gaat om een functie waarbij met kinderen wordt gewerkt.

V. Bevorderen van andere kindvriendelijke activiteiten

De lidstaten worden aangemoedigd:

- a.* onderzoek te stimuleren naar alle aspecten van een kindvriendelijke justitie, met inbegrip van kindvriendelijke ondervragingstechnieken en de verspreiding van informatie en opleidingen over deze technieken;
- b.* praktijken uit te wisselen en samenwerking te bevorderen op het gebied van kindvriendelijke justitie op internationaal vlak;
- c.* de publicatie en een zo breed mogelijke verspreiding te promoten van kindvriendelijke versies van toepasselijke rechtsinstrumenten;
- d.* werk te maken van het opzetten of, in voorkomend geval, handhaven of versterken van informatiediensten voor kinderrechten, eventueel gekoppeld aan verenigingen van balies, maatschappelijke diensten, de ombudsman (voor kinderen), niet-gouvernementele organisaties (ngo's) enzovoort;
- e.* de toegang van kinderen tot de rechter en onafhankelijke klachtenmechanismen te vergemakkelijken en verdere erkenning en steun te verlenen aan de rol die ngo's of andere onafhankelijke organen en instellingen, zoals de ombudsman voor kinderen, spelen bij de hulp aan kinderen om die toegang op zowel nationaal als internationaal niveau te bewerkstelligen;
- f.* te overwegen een systeem op te zetten van gespecialiseerde rechters en advocaten voor kinderen en voorts rechtscolleges te ontwikkelen waarin zowel wettelijke als sociale maatregelen kunnen worden genomen ten gunste van kinderen en hun families;

- g.* het gebruik door kinderen en anderen die namens hen optreden van universele en Europese mechanismen ter bescherming van de rechten van het kind te ontwikkelen en te bevorderen teneinde recht te doen geschieden en rechten te beschermen als hiervoor geen nationale rechtsmiddelen bestaan of als deze zijn uitgeput;
- h.* mensenrechten, met inbegrip van de rechten van het kind, tot een verplicht onderdeel te maken van het lesprogramma in scholen en voor personen die beroepsmatig met kinderen werken;
- i.* systemen te ontwikkelen en te ondersteunen die zijn bedoeld om ouders bewust te maken van de rechten van kinderen;
- j.* kindvriendelijke, multi-institutionele en interdisciplinaire centra op te richten voor minderjarige slachtoffers en getuigen, waar kinderen kunnen worden ondervraagd en medisch onderzoek kunnen ondergaan voor forensische doeleinden, uitgebreid worden getest en alle noodzakelijke behandelingen kunnen krijgen van bevoegde deskundigen;
- k.* gespecialiseerde en toegankelijke informatie- en ondersteuningsdiensten op te zetten, zoals gratis onlineraadpleging, hulplijnen en buurtwerkorganisaties;
- l.* ervoor te zorgen dat alle betrokken beroepsbeoefenaars die tijdens hun werk met kinderen in aanraking komen in de justitiële sector niet alleen passend worden ondersteund en opgeleid, maar ook praktische begeleiding krijgen teneinde de rechten van kinderen te waarborgen en goed ten uitvoer te leggen, met name wanneer de belangen van het kind worden beoordeeld in alle proceduretypen die hen betreffen.

VI. Toezicht en beoordeling

De lidstaten worden eveneens aangemoedigd:

- a.* hun binnenlandse wetgeving, beleidsvormen en praktijken te herzien teneinde zorg te dragen voor de noodzakelijke hervormingen om deze richtsnoeren ten uitvoer te leggen;

- b.** de toepasselijke verdragen van de Raad van Europa betreffende de rechten van het kind spoedig te ratificeren, indien dit nog niet is geschied;
- c.** hun werkmethode tegen de achtergrond van een kindvriendelijke justitie op gezette tijden te herzien en te evalueren;
- d.** een kader in stand te houden of vast te stellen, met inbegrip van een of meer onafhankelijke mechanismen, naar gelang van het geval, voor de bevordering van en het toezicht op de tenuitvoerlegging van deze richtsnoeren overeenkomstig hun rechts- en administratieve stelsels;
- e.** er zorg voor te dragen dat het maatschappelijk middenveld, met name organisaties, instellingen en organen die zich bezighouden met de bevordering en bescherming van de rechten van het kind, ten volle deelneemt aan het toezicht.

Tweede deel

Toelichting

Algemene opmerkingen

Waarom een nieuw instrument?

1. De bescherming van de rechten van het kind en het bevorderen van een kindvriendelijke justitie is voor de Raad van Europa een prioriteit. Het vraagstuk van de bescherming van kinderen werd behandeld in het actieplan van de derde top van staatshoofden en regeringsleiders van de Raad van Europa in Warschau in 2005.
2. Ondanks het bestaan van rechtsinstrumenten op internationaal, Europees en nationaal niveau zijn er nog steeds lacunes, zowel in juridisch als in praktisch opzicht. Overheden en personen die beroepsmatig met kinderen werken, vragen om richtsnoeren voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van hun normen. De welbekende zaken van V. en T. tegen het Verenigd Koninkrijk betroffen twee jongens van 10 jaar die een 2-jarige peuter hadden ontvoerd en doodgeslagen en die onder massale mediabelangstelling als volwassenen werden berecht. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna “het Hof” genoemd) constateerde naderhand dat het proces onbegrijpelijk en intimiderend was geweest voor de kinderen, die daardoor niet effectief hadden kunnen participeren in de procedure waarin zij terechtstonden, en stelde een schending vast van artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (hierna “het EVRM” genoemd), dat het recht op een eerlijk proces garandeert. Het Hof concludeerde in de zaak *Sahin / Duitsland* dat de wezenlijke schending bestond in het verzuim om kennis te nemen van de eigen mening van het kind, en wees erop dat het nationale gerecht aanmerkelijke stappen had moeten ondernemen om rechtstreeks contact te hebben met het kind en dat men alleen op deze wijze kan vaststellen wat het belang van het kind is.

- Deze zaken hadden zich in bijna elke lidstaat van de Raad van Europa kunnen voordoen. Ze laten zien dat het nodig is de toegang tot justitie te vergroten en de behandeling van kinderen te verbeteren in gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures, en dat het belangrijk is de kennis en het inzicht van personen die beroepsmatig met kinderen werken te vergroten en hun een aangepaste opleiding aan te bieden om de belangen van het kind en een goede rechtspleging veilig te stellen.

Achtergrond

- De hierna volgende richtsnoeren zijn het rechtstreekse antwoord van de Raad van Europa op Resolutie nr. 2 voor kindvriendelijke justitie, aangenomen op de 28e Conferentie van de Europese ministers van Justitie (Lanzarote, 25-26 oktober 2007), waarin verzocht werd de lidstaten concrete sturing te geven op dit terrein. Het Comité van Ministers heeft bijgevolg vier organen van de Raad van Europa opgedragen richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie op te stellen (hierna “de richtsnoeren” genoemd) waarin oplossingen worden voorgesteld die de lidstaten kunnen helpen bij het opzetten van rechtssystemen die beantwoorden aan de specifieke behoeften van kinderen, zodat kinderen doeltreffend en voldoende toegang tot justitie hebben en zowel in het burgerlijk recht als in het bestuurs- en het strafrecht goed worden behandeld.

Werkmethode

- Vanuit dit horizontale gezichtspunt heeft de Raad van Europa een vernieuwende geïntegreerde aanpak vastgesteld waarbij drie van zijn voornaamste intergouvernementele comités die zich bezighouden met burgerlijk recht en bestuursrecht (het Europees Comité voor juridische samenwerking – CDCJ), strafrecht (het Europees Comité voor strafrechtelijke vraagstukken – CDPC), en algemene mensenrechten (het Stuurcomité voor de mensenrechten – CDDH), alsmede de Europese Commissie voor Efficiëntie in Justitie (CEPEJ) bij elkaar zijn gebracht. De richtsnoeren sluiten nauw aan bij het programma “Bouwen aan een Europa voor en met

kinderen”. Volgens dit programma vormt kindvriendelijke justitie een van de belangrijkste pijlers onder de strategie van de Raad van Europa voor de rechten van het kind in de periode 2009-2011.

- De Raad van Europa begon zijn werkzaamheden in 2008 met het opstellen van vier externe rapporten waarin een beoordeling wordt gemaakt van de problemen en obstakels waarmee kinderen te maken krijgen wanneer zij toegang zoeken tot justitie op nationaal niveau in alle takken van het rechtsstelsel. De rapporten zijn gepresenteerd en gebruikt als basis voor besprekingen tijdens conferenties op hoog niveau van de Raad van Europa die werden gehouden in het kader van het Zweedse voorzitterschap van het Comité van Ministers inzake “Bouwen aan een Europa voor en met kinderen – naar een strategie voor 2009-2011” (Stockholm, 8-10 september 2008), en het Spaanse voorzitterschap van het Comité van Ministers inzake “De bescherming van kinderen in Europese rechtsstelsels” (Toledo, 12-13 maart 2009). De bevindingen in de rapporten en de conclusies van de conferenties hebben de weg gebaad voor het ontwerpen van de richtsnoeren en leverden waardevol materiaal op voor de groep deskundigen inzake kindvriendelijke justitie (CJ-S-CH) die was opgericht om de richtsnoeren in de periode 2009-2010 tot stand te brengen.

Totstandkoming

- De groep van deskundigen werd samengesteld uit zeventien onafhankelijke specialisten die de Raad van Europa had geselecteerd na raadpleging van het CDCJ, CDPC en CDDH. Ze werden uitgekozen op basis van hun persoonlijke expertise op het vlak van de rechten van het kind. Daarnaast werd gezorgd voor evenwicht in de groep ten aanzien van specialisatie (tussen burgerlijk recht en bestuursrecht, strafrecht en het recht inzake de mensenrechten) en op geografisch en gendergebied. De heer Seamus Carroll (Ierland) – voorzitter van het CDCJ – werd benoemd tot voorzitter van de groep en mevrouw Ksenija Turković (Kroatië) – aangesteld door het CDPC – tot vicevoorzitter. Mevrouw Ankie Vandekerckhove (België), gespecialiseerd in de rechten van het kind, werd als wetenschappelijk deskundige aan de groep toegevoegd.

8. Ook was er plaats ingeruimd voor rechters, procureurs, officieren van justitie, academici, psychologen, politieagenten, sociaal werkers en vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten, waardoor de groep werd gekenmerkt door een multidisciplinaire samenstelling. Een breed scala van waarnemers, waaronder vertegenwoordigers van toonaangevende internationale intergouvernementele en niet-gouvernementele organisaties, heeft eveneens een bijdrage geleverd aan de werkzaamheden van de groep.
9. De ontwerp-richtsnoeren en bijbehorende toelichting zijn bestudeerd en goedgekeurd door het CDCJ tijdens zijn 85e plenaire vergadering die van 11 tot en met 14 oktober 2010 werd gehouden, waarna de richtsnoeren ter goedkeuring werden overhandigd aan het Comité van Ministers op 17 november 2010. Daarvoor al hadden het CDPC en het CDDH zich over de tekst gebogen en hun steun ervoor uitgesproken op hun respectieve plenaire vergaderingen (7-10 juni en 15-18 juni 2010).

Raadpleging van belanghebbenden

10. Gedurende het gehele totstandkomingsproces zijn verschillende belanghebbenden geraadpleegd. Dat gebeurde aan de hand van openbare raadplegingen van oktober 2009 tot en met mei 2010 die steeds werden gehouden nadat er een nieuwe versie van de tekst werd uitgebracht. Op 7 december 2009 werd in Straatsburg een hoorzitting belegd met toonaangevende internationale ngo's en andere belanghebbenden inzake de rechten van het kind. Tussen januari en mei 2010 werd het vierde ontwerp van de richtsnoeren voor commentaar voorgelegd aan de lidstaten en focal points, alsook aan een aantal interne en externe partners. Vervolgens heeft de groep het commentaar verwerkt in de tekst, zodat er sprake is geweest van een transparante en open goedkeuringsprocedure.

Raadpleging van kinderen en jongeren

11. Overeenkomstig de opdracht van de groep van deskundigen heeft de Raad van Europa tevens een raadpleging georganiseerd

in 2010 waarbij rechtstreeks vragen konden worden gesteld aan kinderen en jongeren. Ongeveer dertig partners afkomstig uit heel Europa leverden hieraan een bijdrage door de uitwerking, vertaling en verspreiding te verzorgen van een vragenlijst in elf talen en door het organiseren van focusgroepen. Dr. Ursula Kilkelly (Ierland), deskundige op het gebied van de rechten van het kind heeft 3 721 antwoorden uit 25 landen geanalyseerd, die vervolgens door de CJ-S-CH in aanmerking zijn genomen bij de afronding van de richtsnoeren. Belangrijke thema's waren familie, (gebrek aan) vertrouwen in het gezag, behoefte aan respect en het belang dat kinderen en jongeren eraan hechten dat er naar ze wordt geluisterd¹.

12. Deze raadpleging was de eerste poging van de Raad van Europa om kinderen en jongeren rechtstreeks te betrekken bij het ontwerp van een rechtsinstrument. Dit initiatief zal worden uitgebreid naar meer van dit soort activiteiten om een zinvolle deelname van kinderen en jongeren aan de normatieve werkzaamheden van de organisatie te verzekeren. De raadpleging is gehouden met ruime financiële steun van de regering van Finland.
13. In de loop van het proces zijn talrijke wijzigingen aangebracht om de richtsnoeren optimaal af te stemmen op de behoeften van kinderen en te laten beantwoorden aan wat de kinderen over het rechtssysteem wisten te vertellen. In het algemeen is er een oprechte inspanning geleverd de mening van de kinderen tot uiting te laten te komen in de details, reikwijdte en kracht van de richtsnoeren.
14. De mening van kinderen is vooral gebruikt:
- ter ondersteuning van de mate waarin en de wijze waarop de richtsnoeren het recht van kinderen erkennen om te worden gehoord, te worden geïnformeerd over hun rechten, onafhankelijke vertegenwoordiging te genieten en daadwerkelijk deel te hebben aan besluiten die over hen worden genomen. De tekst is in alle relevante onderdelen op deze punten aangescherpt. Zo vereisen de richtsnoeren thans dat rechters het recht van kinderen om te worden gehoord eerbiedigen in alle aangelegenheden

1. Het rapport is beschikbaar op: www.coe.int/childjustice.

die hen betreffen en dat de gebruikte middelen worden afgestemd op het begrips- en communicatievermogen van het kind alsmede op de omstandigheden van de zaak;

- om in de richtsnoeren passende voorzieningen te scheppen voor kinderen om feedback te ontvangen en te begrijpen over het belang dat aan hun mening wordt gehecht;
- om in de richtsnoeren de voorzieningen te versterken voor de ondersteuning van kinderen voor, tijdens en na contact met justitie, waarbij vooral aandacht is besteed aan de rol van ouders en vertrouwenspersonen van kinderen (bijvoorbeeld in afdeling C over kinderen en de politie);
- om kracht bij te zetten aan het voorzien in een ondubbelzinnig recht van toegang tot onafhankelijke en doeltreffende klachtenmechanismen in alle geledingen van het rechtsstelsel, aan specialisatie onder alle beroepsbeoefenaars en aan het verzoek om passende training voor alle personen die tijdens hun werk met kinderen in aanraking komen in de justitiële sector. Deze aandachtspunten werden van centraal belang geacht bij de inspanningen om iets te doen aan het gebrek aan vertrouwen in het gezag dat kinderen bij de raadpleging tentoonspreidden;
- om de bepalingen te versterken betreffende vertrouwelijkheid in de omgang van beroepsbeoefenaars met kinderen;
- om raadpleging van en partnerschap met kinderen zo nodig te bevorderen, als het gaat om de werking van het rechtssysteem voor het kind, alsook de ontwikkeling en herziening van de wet, het beleid en de praktische uitvoering.

Structuur en inhoud

15. De richtsnoeren vormen een niet-bindend instrument.

16. De richtsnoeren zijn gebaseerd op bestaande internationale, Europese en nationale normen. In de richtsnoeren wordt rekening gehouden met de basisbeginselen van het EVRM en de daarmee verband houdende jurisprudentie van het Hof, en het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind. Daaruit

volgt dat het belang van het kind de leidraad vormt in deze richtsnoeren. Zij bevorderen en beschermen, onder andere, het recht op informatie, vertegenwoordiging en participatie van kinderen in gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures, en geven het kind een plaats en een stem in alle fasen van de procedure. Ze vormen een praktisch instrument dat goede praktijken aanreikt en praktische oplossingen biedt om juridische inconsistenties en lacunes te verhelpen. Zo wordt er ingegaan op bepaalde technieken die kunnen worden toegepast bij het luisteren naar het kind (bijvoorbeeld in een rechtszaal). Dit document is niet alleen een beginselverklaring, maar wil ook een praktische leidraad bieden voor de uitvoering en bevordering van internationaal overeengekomen en bindende normen.

17. In lijn met de opdracht van de CJ-S-CH is de tekst van de richtlijnen gestructureerd rond verschillende beginselen die voor, tijdens en na de procedure van toepassing zijn.

18. De lidstaten van de Raad van Europa die overwegen wetgeving in te voeren betreffende kinderen in gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures, worden gewezen op de relevante beginselen, normen en erkende goede praktijken zoals vervat in deze richtsnoeren².

². Voor informatie over het werk van de Raad van Europa over kindvriendelijke justitie wordt verwezen naar de website: www.coe.int/childjustice.

Inleiding

19. Gedurende de afgelopen decennia hebben veel publieke en particuliere organisaties, ombudsmannen, beleidsmakers en anderen ernaar gestreefd kinderen³ bewust te maken van hun rechten en deze rechten in hun dagelijks leven te versterken. Hoewel wij kortgeleden het zestigjarig bestaan van het EVRM hebben gevierd en het twintigjarig bestaan van het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind, laat de realiteit te vaak zien dat de rechten van kinderen op nationaal, regionaal en internationaal niveau nog steeds worden geschonden.
20. Kinderen kunnen op allerlei manieren te maken krijgen met gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures: als hun ouders gaan scheiden of ruziën over de voogdij, als ze strafbare feiten begaan, getuige of slachtoffer zijn van misdrijven, asiel aanvragen enzovoort. Kinderen genieten rechten, en in dit verband is het noodzakelijk dat procedures kindvriendelijker worden gemaakt om hen zo goed mogelijk bij te staan indien zij gerechtelijke of niet-gerechtelijke procedures willen inleiden ter bescherming van hun rechten⁴.
21. Er bestaan voor kinderen veel juridische, sociale, culturele en economische drempels bij de toegang tot de rechtspraak, waarvan het gebrek aan handelingsbekwaamheid waarschijnlijk de grootste is. Heel vaak zijn ouders of voogden hun wettelijke vertegenwoordigers. Indien echter de wettelijke vertegenwoordiger niet namens hen wil of kan optreden, en de bevoegde overheden geen procedure inleiden, staan kinderen vaak geen middelen ter beschikking om

3. Personen jonger dan 18 jaar.

4. U. Kilkelly, "Youth courts and children's rights: the Irish experience" (*Jeugdrechtbanken en de rechten van het kind: de Ierse ervaring*), in Youth Justice. Op blz. 41 wordt vermeld dat het in 1989 aangenomen Verdrag inzake de rechten van het kind heeft gezorgd voor een sterkere bescherming door te voorzien in een aantal normen voor een behoorlijke rechtsgang die niet alleen het recht van kinderen op een eerlijk proces erkennen, maar ook de noodzaak om de procesvoering aan te passen aan de behoeften en rechten van kinderen.

hun rechten te verdedigen of tegen schendingen in het geweer te komen. In dergelijke gevallen, en indien de bevoegde instantie geen bijzondere vertegenwoordiger heeft aangewezen, kunnen kinderen het basisrecht om een zaak voor het gerecht te brengen niet doen gelden, ondanks het feit dat in het EVRM verscheidene fundamentele beginselen op dit punt zijn vervat (zie artikel 6, waarin onder andere het recht op een eerlijk proces is opgenomen). Hoewel dit verdrag vermeldt dat mensenrechten voor “eenieder” gelden, is het met name voor kinderen moeilijk om een gerechtelijke procedure te beginnen. Hoewel er enige jurisprudentie van het Hof bestaat in kwesties op het gebied van kinderrechten, zijn de gerechten, zowel op nationaal als internationaal niveau, slechts zelden toegankelijk voor kinderen en blijven de ouders degenen die normaliter ten behoeve van hen een procedure inleiden⁵. De toegang tot justitie voor kinderen moet daarom in de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie aan bod komen⁶.

22. De richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie beogen iets te doen aan de status en positie van kinderen en de manier waarop zij worden behandeld in gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures. Alvorens een zaak voor de rechter te brengen, kan het echter in het belang van het kind zijn alternatieve methoden van geschillenbeslechting toe te passen, zoals bemiddeling. In deze richtsnoeren komen zowel gerechtelijke als buitengerechtelijke procedures aan bod.

23. De richtsnoeren zijn bedoeld om de discussie te bevorderen over de rechten van het kind in de praktijk en de lidstaten te stimuleren verdere stappen te zetten om deze rechten te verwezenlijken en bestaande lacunes te dichten. Ze zijn niet bedoeld ter beïnvloeding van aangelegenheden op het gebied van materieel recht of materiële rechten van kinderen, noch zijn ze wettelijk bindend. De meeste richtsnoeren zullen alleen een andere benadering vergen van de wijze waarop met de meningen en behoeften van kinderen wordt omgegaan.

5. F. Tulkens, *International justice for children*, monografie nr. 3, publicatie van de Raad van Europa, 2009, blz. 17-33.

6. Dat is dringend noodzakelijk, temeer daar een van de taken van de groep deskundigen inzake kindvriendelijke justitie het opsporen van lacunes in dergelijke aangelegenheden is.

24. Daarnaast zijn de richtsnoeren bedoeld als handzaam middel voor de lidstaten om hun gerechtelijke en niet-gerechtelijke systemen af te stemmen op specifieke behoeften van kinderen bij procedures op het gebied van strafrecht, bestuursrecht en civielrecht, ongeacht hun status of capaciteiten. Ze dienen ook op zeer specifieke rechtsgebieden te worden gebruikt, zoals het jeugdbeschermingsrecht dat in verscheidene lidstaten bestaat.

25. In deze context beogen de onderhavige richtsnoeren de leidende beginselen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind tot uitvoering te brengen. Voorts dienen alle in het EVRM bepaalde en door het Hof bevestigde rechten jegens kinderen en volwassenen dezelfde geldingskracht te hebben.

26. Aangezien er een flinke kloof gaapt tussen deze bepalingen en de feitelijke rechten van kinderen, wordt er in de toelichting regelmatig verwezen naar goede praktijken op zowel feitelijk als juridisch gebied en in de jurisprudentie. Ze kunnen dienen als een nuttige bron van informatie en inspiratie.

Toelichting

Preambule

27. Vooraanstaande internationale organisaties die zich bezighouden met de mensenrechten, zoals de Verenigde Naties en de Raad van Europa, hebben reeds belangrijke normen en leidende beginselen ontwikkeld waarin naar de rechten van het kind wordt verwezen. Hierop wordt elders in de tekst nader ingegaan. Hoewel in de preambule de normen worden vermeld die een belangrijke rol spelen op dit terrein, wil dat niet zeggen dat de lidstaten geen hogere normen of nog gunstiger maatregelen mogen invoeren of hanteren. Voorts worden de lidstaten opgeroepen de relevante verdragen van de Raad van Europa inzake de rechten van het kind spoedig te ratificeren, om de praktische reden dat verscheidene instrumenten op dit vlak door een groot aantal landen nog niet is bekrachtigd⁷.

I. Toepassingsgebied en doel

28. Het toepassingsgebied en het doel van het instrument worden in de eerste drie punten behandeld. De richtsnoeren zijn zoals vermeld van toepassing op strafrecht, burgerlijk recht en bestuursrecht en beogen te verzekeren dat alle rechten van kinderen in de desbetreffende procedures ten volle worden geëerbiedigd, waarbij gezorgd wordt voor een goed evenwicht tussen de rechten van het kind en die van de andere betrokken partijen.

II. Begripsomschrijvingen

29. De omschrijving van het begrip “kind” is geformuleerd in de zin van artikel 1 van het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind en artikel 1, lid 1, van het Europees Verdrag inzake de uitoefening

7. Document van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa (AS/Jur (2009)40) over het specifieke karakter en de meerwaarde van het “acquis” van de verdragen van de Raad van Europa).

van rechten van kinderen (1996, ETS nr. 160). Het EVRM kent rechten toe aan “eenieder” en sluit personen jonger dan 18 jaar niet uit. Er kunnen zich situaties voordoen waarin een persoon die jonger dan 18 is niet als een kind wordt beschouwd, bijvoorbeeld in gevallen van gelijkstelling, die in verscheidene lidstaten bestaan.

- 30.** De omschrijving van “ouder” in hoofdstuk II onder b. geldt voor alle personen met ouderlijke verantwoordelijkheden. Dat hoeven niet per se de biologische ouders te zijn; ook andere personen belast met ouderlijk gezag, zoals voogden of aangewezen wettelijke vertegenwoordigers, vallen hieronder.
- 31.** Het begrip “kindvriendelijke justitie” wordt beschreven onder c. Hierbij wordt echter aangetekend dat het toepassingsgebied van dit begrip verder reikt dan het rechtsstelsel en de gerechtelijke procedures in kwestie. Het is gericht op alle personen die binnen en buiten gerechtelijke procedures beroepsmatig met kinderen in aanraking komen. Ook de politie en de sociale en geestelijke gezondheidszorg zijn er verantwoordelijk voor dat justitie kindvriendelijker wordt. De richtsnoeren beogen te bereiken dat de rechten van het kind bekend zijn bij en onverkort worden nageleefd door alle beroepsbeoefenaars in deze sectoren.

III. Grondbeginselen

A. Participatie⁸

8. Voor nadere informatie wordt verwezen naar algemene opmerking nr. 12 over het recht van het kind om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009) en de opmerkingen onder hoofdstuk IV, afdeling D, punt 3: het recht om te worden gehoord. Zie ook Aanbeveling nr. R (98) 8 van het Comité van Ministers over de deelneming van kinderen aan het gezins- en sociaal leven, 18 september 1998, punt 4: “participation is a decisive factor for securing social cohesion and for living in a democracy in accordance with the values of a multicultural society and the principles of tolerance” (*participatie is het beslissende criterium voor het waarborgen van de sociale samenhang en voor het leven in een democratie overeenkomstig de waarden van een multiculturele samenleving en de beginselen van tolerantie*); punt 5: “participation of children is crucial in influencing the conditions of their own lives, in that participation is not only involvement in institutions and decision-making but above all a general pattern of democracy relevant to all areas of family and social life” (*participatie van kinderen is cruciaal bij het beïnvloeden van hun levensomstandigheden, met dien verstande dat participatie zich niet beperkt tot betrokkenheid bij instellingen en besluitvorming, maar bovenal tot uiting komt in een algemeen democratisch patroon dat voor alle domeinen van het gezins- en sociaal leven van belang is*). Zie bovendien het arrest van het Hof (Grote kamer) van 16 december 1999, T / VK, nr. 24724/94, punt 83, en het arrest van 16 december 1999, V / VK, nr. 24888/94, punt 85: “[...] Article 6, read as a whole, guarantees the right of an accused to participate effectively in his criminal trial” (*[...] artikel 6, in zijn geheel bezien, waarborgt dat een beschuldigde de gelegenheid krijgt om doeltreffend in zijn strafproces te participeren*).

- 32.** Het beginsel van participatie, dat wil zeggen het recht van kinderen hun eigen mening te vormen en die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, is een van de leidende beginselen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind⁹. Hoewel dit niet betekent dat hun mening altijd in aanmerking wordt genomen, vereisen de richtsnoeren dat er serieus rekening mee wordt gehouden en dat er passend belang aan wordt gehecht in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind alsmede met de omstandigheden van de zaak, behoudens het nationale procesrecht.
- 33.** De verwijzing naar de zinsnede “in staat is zijn of haar eigen mening te vormen”¹⁰ moet niet zozeer als een beperking worden beschouwd, maar eerder als een verplichting voor de autoriteiten om de capaciteiten van het kind, voor zover mogelijk, volledig te beoordelen. In plaats van er te gemakkelijk van uit te gaan dat het kind toch geen eigen mening kan vormen, moeten de landen aannemen dat een kind wel degelijk daartoe in staat is. Het is niet aan het kind om dat te bewijzen. Overeenkomstig het recht betreffende de rechten van het kind wordt in hoofdstuk III, afdeling A, punt 2 van dit document de boodschap benadrukt dat kinderen dragers van rechten zijn.
- 34.** Het wordt landen afgeraden gestandaardiseerde leeftijdsgrenzen in te voeren¹¹. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn, vermelden dat leeftijd geen belemmering mag zijn voor het recht van een kind om ten volle in het justitieel proces te participeren¹².
- 35.** In familiezaken moeten kinderen bij de besprekingen worden betrokken voordat er beslissingen worden genomen die gevolgen hebben voor hun huidige en/of toekomstige welzijn. Alle maatregelen voor participatie van kinderen in de gerechtelijke procedure moeten onder de verantwoordelijkheid van de rechter vallen, die moet verifiëren dat kinderen doeltreffend bij het proces betrokken

9. Artikel 12 van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind.

10. *Ibid.*, artikel 12, lid 1.

11. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord, punten 20-21 (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009).

12. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005, punt 18);

zijn geweest en alleen afwezig waren als zij dat zelf wilden of hun ontwikkelings- en begripsniveau betrokkenheid niet toeliet. Vrijwilligersorganisaties en ombudspersonen voor kinderen moeten eveneens al het mogelijke doen om te waarborgen dat kinderen bij zaken op het gebied van het familierecht worden betrokken en niet met voldongen feiten worden geconfronteerd¹³.

In een zaak waarin een minderjarige met een laag begripsniveau terechtstond, oordeelde het Hof dat effectieve participatie in deze context onderstelt dat beschuldigde een algemeen begrip heeft van de aard van het proces en wat er voor hem op het spel staat, met inbegrip van de strekking van eender welke straf die kan worden opgelegd. Het betekent dat hij, zo nodig met hulp van bijvoorbeeld een tolk, advocaat, sociaal werker of vriend, de hoofdlijnen van wat er in de rechtszaal wordt gezegd, moet kunnen begrijpen. De beklagde moet in staat zijn de getuigen à charge te volgen en, als hij rechtsbijstand geniet, zijn versie van de feiten aan zijn raadsman te geven en hen te wijzen op verklaringen die hij betwist en op feiten die tot zijn verdediging kunnen worden aangevoerd¹⁴. Bovendien is het essentieel dat hij wordt berecht in een gespecialiseerde rechtbank die volledig rekening kan houden met de beperkingen waaronder hij gebukt gaat, en de procedure hieraan aanpassen¹⁵.

Wat betreft de zaak *Sahin / Duitsland* oordeelde het Hof in een voogdijzaak dat het te ver zou gaan om te stellen dat nationale rechterlijke instanties altijd verplicht zijn om kinderen in een rechtbank te horen over de kwestie van omgang met een ouder die niet het gezag over een kind uitoefent, maar dat dit afhangt van de specifieke omstandigheden van elk geval, met inachtneming van de leeftijd en rijpheid van het betrokken kind¹⁶.

13. Bepaalde lidstaten leggen straffen op aan ouders die verzuimen verplichtingen ten aanzien van zorg en omgang na te komen, in weerwil van het feit dat het kind zelf kan hebben geweigerd mee te werken. In andere landen kunnen ouders die zich niet aan een rechterlijke beslissing houden een celstraf krijgen, die had kunnen worden voorkomen als het kind bij elk namens hem genomen besluit was betrokken.

14. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (vierde sectie), arrest van 15 juni 2004, *S.C. / VK*, nr. 60958/00, punt 29.

15. Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *ibid.*, punt 35.

16. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 8 juli 2003, *Sahin / Duitsland*, nr. 30943/96, punt 73.

In een andere voogdijzaak ten slotte, *Hokkanen / Finland*, oordeelde het Hof dat een 12-jarig meisje ontwikkeld genoeg was om rekening te houden met haar mening en dat een omgangsrecht derhalve niet tegen haar wens in moest worden toegekend¹⁷.

B. Belangen van het kind

- 36.** De belangen van het kind moeten een essentiële overweging vormen bij alle handelingen in verband met kinderen. De situatie moet accuraat worden beoordeeld. Deze richtsnoeren bevorderen de ontwikkeling van multidisciplinaire methoden voor de beoordeling van de belangen van het kind, waarbij wordt erkend dat dit een ingewikkelde exercitie is. Dat deze belangen in evenwicht moeten worden gebracht met de belangen van andere betrokken partijen, zoals andere kinderen, ouders, slachtoffers enzovoort, maakt deze beoordeling nog ingewikkelder. Daarbij moet op deskundige wijze en op gevalsbasis te werk worden gegaan
- 37.** De belangen van het kind moeten altijd in overweging worden genomen in combinatie met andere kinderrechten, bijvoorbeeld het recht om te worden gehoord, het recht om beschermd te worden tegen geweld, het recht om niet van ouders gescheiden te worden enzovoort¹⁸. Een alomvattende aanpak moet daarom de regel zijn.
- 38.** Het beginsel van de “belangen van het kind” wordt in jeugdzaken, in tegenstelling tot familiezaken, opmerkelijk weinig gehanteerd. Veel lidstaten van de Raad van Europa geven een zorgwekkende tendens te zien waarbij jonge daders als volwassenen worden behandeld¹⁹. Het hoeft geen betoog dat de rechten van alle kinderen geëerbiedigd moeten worden, ook van kinderen die de wet overtreden. Een puur strafrechtelijke bejegening is in tegenspraak met de leidende beginselen van de jeugdrechtspraak, zoals verwoord

17. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van 23 september 1994, *Hokkanen / Finland*, nr. 19823/92, punt 61.

18. Voor praktische suggesties wordt verwezen naar de richtsnoeren van de UNHCR over het bepalen van de belangen van het kind, 2008 (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html).

19. Zie T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

in artikel 40 van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind²⁰. Maatregelen van meer sociaal-opvoedkundige aard sluiten veel beter aan op dit instrument. Bovendien is in de praktijk gebleken dat dergelijke maatregelen meer vruchten afwerpen²¹.

In verscheidene familie zaken heeft het Hof verklaard dat nationale rechterlijke instanties de moeilijke kwestie van de belangen van het kind moeten beoordelen op basis van een gemotiveerd, onafhankelijk en actueel psychologisch rapport en dat het kind, zo mogelijk en overeenkomstig zijn leeftijd en rijpheid, moet worden ondervraagd door de psycholoog en de rechtbank in zaken op het gebied van omgangsrecht, verblijf en voogdijschap²².

In de zaak *Bronda / Italië* wogen de belangen van het kind zwaarder dan die van de andere betrokken partijen. Hoewel een eerlijk evenwicht moet worden verzekerd tussen het belang van S., die bij haar pleegouders wilde blijven, en het belang van haar biologische familieleden, die wilden dat het kind bij hen zou komen wonen, kende het Hof bijzonder gewicht toe aan de zwaardere belangen van het kind, dat, toen 14 jaar oud, duidelijk te kennen had gegeven dat zij niet bij haar pleegouders weg wilde. In deze zaak wogen de belangen van S. zwaarder dan die van haar grootouders²³.

Een dergelijke verklaring legde het Hof ook af in eerdergenoemde zaak *Sahin / Duitsland* door te stellen dat de nationale instanties op grond van artikel 8 een eerlijk evenwicht moeten verzekeren tussen de belangen van het kind en die van de ouders en dat bij

de afweging van de belangen bijzonder belang moet worden gehecht aan de belangen van het kind, die, afhankelijk van de aard en de ernst daarvan, zwaarder kunnen wegen dan die van de ouders. In het bijzonder kan een ouder aan artikel 8 niet het recht ontlenen maatregelen te laten nemen die schade zouden toebrengen aan de gezondheid en ontwikkeling van het kind²⁴.

In de adoptiezaak *Pini en anderen / Roemenië* oordeelde het Hof met betrekking tot de weigering van het kind door een buitenlandse familie te worden geadopteerd, dat de belangen van het kind in dergelijke zaken, afhankelijk van de aard en de ernst ervan, zwaarder kunnen wegen dan die van de ouder²⁵.

C. Waardigheid

39. Eerbiediging van de waardigheid is op het gebied van de mensenrechten een basisvereiste waaraan een groot aantal rechtsinstrumenten ten grondslag ligt²⁶. Hoewel verschillende bepalingen van de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn, relevant zijn in dit verband, dient bijzondere aandacht te worden geschonken aan de hierin vervatte verklaring dat elk kind een uniek en waardevol schepsel is en dat als zodanig hun individuele waardigheid, bijzondere behoeften, belangen en persoonlijke levenssfeer moeten worden gerespecteerd en beschermd²⁷.

40. De tekst van afdeling C, punt 2 is bijna een woordelijke weergave van artikel 3 van het EVRM.

20. Algemene opmerking nr. 10 over de rechten van kinderen in de jeugdrechtspraak (CRC/C/GC/10, 25 april 2007), punt 71. Zie ook Aanbeveling nr. R (87) 20 van het Comité van Ministers over de reactie van de maatschappij op jeugdcriminaliteit.

21. Algemene opmerking nr. 10 over de rechten van het kind in de jeugdrechtspraak (CRC/C/GC/10, 25 april 2007).

22. Zie met name het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), van 13 juli 2000, *Elsholz / Duitsland*, nr. 25735/94, punt 53, en het arrest van 8 juli 2003, *Sommerfeld / Duitsland*, nr. 31871/96, punten 67-72. Zie ook het gedeeltelijk afwijkende standpunt van rechter Ress waar de rechters Pastor Ridurejo en Türmen zich bij aansloten in *Sommerfeld / Duitsland* (ibid.), punt 2.

23. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van 9 juni 1998, *Bronda / Italië*, nr. 22430/93, punt 62.

24. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 8 juli 2003, *Sahin / Duitsland*, nr. 30943/96, punt 66.

25. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (tweede sectie), arrest van 22 juni 2004, *Pini en anderen / Roemenië*, nrs. 78028/01 en 78030/01, punt 155.

26. Zie bijvoorbeeld de preambule van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, en de preambule bij en artikel 40, lid 1, van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind.

27. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005), III.8.a en I.6).

D. Bescherming tegen discriminatie

41. Het verbod op discriminatie is eveneens een algemeen aanvaard principe in het internationale recht betreffende de mensenrechten. Artikel 2 van het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind wordt beschouwd als een van leidende beginselen ervan. In afdeling D, punt 1 worden verschillende bekende discriminatiegronden genoemd.
42. In haar algemene beleidsaanbeveling nr. 7 betreffende nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en discriminatie stelde de Europese Commissie van de Raad van Europa tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) over de specifieke kwestie van “ras” dat zij, aangezien alle mensen tot dezelfde soort behoren, theorieën gebaseerd op het bestaan van verschillende “rassen” afwijst. ECRI bezigt de term in deze aanbeveling echter om ervoor te zorgen dat personen die algemeen en onjuist worden beschouwd als behorend tot een “ander ras” niet worden uitgesloten van de bescherming waarin de wetgeving voorziet.
43. Bepaalde categorieën bijzonder kwetsbare kinderen kunnen in dit verband bijzondere bescherming nodig hebben. Hoewel in de tekst een aantal categorieën wordt genoemd is de opsomming niet uitputtend, omdat andere discriminatiegronden niet kunnen worden uitgesloten.
44. Een andere belangrijke discriminatiefactor op het gebied van de kinderrechten is leeftijd en capaciteiten. Ook zeer jonge kinderen of kinderen die het volle vermogen om hun rechten uit te oefenen ontberen, genieten rechten. Voor hen moeten alternatieve vormen van vertegenwoordiging worden ontwikkeld om ongelijke behandeling te voorkomen.

E. Rechtsstaat²⁸

28. Zie ook het verslag van de griffie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, “Access of children to justice – Specific focus on the access of children to the European Court of Human Rights” (*Toegang van kinderen tot justitie – Specifieke aandacht voor de toegang van kinderen tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*) en zijn jurisprudentie in verband met de toegang van kinderen tot de nationale jurisdictie in de “Compilation of texts related to child-friendly justice” (*Verzameling van teksten met betrekking tot kindvriendelijke justitie*), directoraat-generaal Mensenrechten en Juridische Zaken, 2009, blz. 11-19.

45. Zonder te pogen het begrip “rechtsstaat”²⁹ te definiëren, wordt een aantal elementen daarvan aangeduid in afdeling E, punten 1 en 2. De gehele tekst is beïnvloed door het oordeel van het Hof, dat stelde dat de rechtsstaat, een van de grondbeginselen van een democratische samenleving, besloten ligt in elk artikel van het Verdrag³⁰. De invloed daarvan moet zich derhalve in alle procedures waar kinderen bij betrokken zijn, doen gelden.
46. De rechtsstaat voorziet onder andere in het fundamentele principe dat eenieder enerzijds een verantwoordingsplicht heeft op grond van duidelijk vastgestelde en bekendgemaakte wetgeving, en anderzijds afdwingbare rechten heeft. Aangezien dit principe op eenieder van toepassing is, ongeacht leeftijd, wordt van de lidstaten verwacht dat zij de fundamentele rechten van iedereen, met inbegrip van kinderen, eerbiedigen en ondersteunen. Voor de toepassing van de rechtsstaat jegens kinderen is onder andere de handhaving nodig van het recht van het vermoeden van onschuld en het recht op een eerlijk proces, waaronder onafhankelijke rechtsbijstand en doeltreffende toegang tot een advocaat of andere instelling of entiteit die volgens nationaal recht moet opkomen voor de rechten van het kind.
47. De beginselen *nullum crimen sine lege en nulla poena sine lege*, die net zozeer voor hen als voor volwassenen gelden, vormen een hoeksteen van het strafrecht in een democratie³¹. Bij de aanpak van sociaal afwijkend - maar geen crimineel - gedrag van kinderen bestaat er in sommige lidstaten echter een tendens tot vergaande maatregelen, zoals vrijheidsbeneming. Onder het voorwendsel van bescherming van de samenleving tegen sociaal afwijkend gedrag worden kinderen gedwongen zich te voegen naar regelingen op een wijze die, indien toegepast op volwassenen, niet zou worden getolereerd. Standaard juridische waarborgen, zoals de bewijslast voor de staat en het recht op een eerlijk proces, zijn niet altijd aanwezig. In veel landen worden de basisrechtsbeginselen in

29. Brian Z. Tamanaha volgde het spoor van de rechtsstaat terug tot aan Aristoteles, die sprak: “Het is beter dat de wet regeert dan een burger; zelfs zij die de wetten bewaken, dienen eraan te gehoorzamen”. Uit: *The Rule of Law* van Tom Bingham, Allen Lane, Penguin Group, 2010, blz. 3.

30. *Ukraine-Tyumen / Oekraïne*, nr. 22603/02, punt 49, 22 november 2007.

31. EVRM, artikel 7, VN-Verdrag inzake de rechten van het kind, artikel 40, lid 2, onder a.

strafzaken minder strikt aangehouden voor kinderen dan voor volwassenen. Kinderen worden nog altijd gestraft voor zogeheten “statusdelicten” (daden die niet als strafbaar bestempeld worden in het recht en onbestraft zouden blijven als ze door een volwassene zouden zijn gepleegd)³².

48. Voor een doeltreffende en passende eerbiediging van de rechtsstaat, in het bijzonder in verband met kinderen, worden de lidstaten in afdeling E, punt 3 opgeroepen onafhankelijke en doeltreffende klachtenmechanismen in te voeren en/of te handhaven aangepast aan de leeftijd en het bevattingsvermogen van het kind.

IV. Kindvriendelijke justitie voor, tijdens en na gerechtelijke procedures

A. Algemene kenmerken van een kindvriendelijke justitie

49. Deze kenmerken van kindvriendelijke justitie zijn van belang voor alle mogelijke actoren binnen of buiten gerechtelijke procedures. Ze zijn van toepassing ongeacht de status van het kind en gelden ook voor specifieke groepen van bijzonder kwetsbare kinderen.

1. Informatie en advies

50. In elk afzonderlijk geval moet vanaf het allereerste contact met justitie en bij elke stap in het traject alle relevante en noodzakelijke informatie aan het kind worden verstrekt³³. Dit recht geldt in gelijke mate voor kinderen als slachtoffers, vermeende plegers van strafbare feiten of betrokken of getroffen partijen³⁴. Hoewel het niet altijd praktisch is om informatie te

verstrekken aan het begin, wanneer het kind voor het eerst met de bevoegde instanties te maken krijgt, moet de informatieverstrekking zo spoedig mogelijk plaatsvinden. Er kunnen zich echter situaties voordoen waarin informatie beter niet aan kinderen kan worden aangeboden (indien informatieverstrekking ingaat tegen hun belangen).

51. Kinderen moeten niet alleen worden geïnformeerd over hun rechten,³⁵ maar ook over de instrumenten die ze kunnen inzetten om hun rechten daadwerkelijk uit te oefenen of in voorkomend geval te verdedigen³⁶. Dat is de eerste voorwaarde voor de bescherming van deze rechten. In hoofdstuk IV, afdeling A, punt 1 geeft richtsnoer (1) een uitgebreide maar niet uitputtende opsomming van gegevens die kinderen en hun ouders moeten ontvangen.
52. Kinderen kunnen meemaken dat zij niet objectief en volledig worden geïnformeerd. Het kan gebeuren dat ouders niet alle relevante informatie delen en de informatie die ze geven is mogelijk niet objectief. Er is dan ook een zeer belangrijke rol in dit verband weggelegd voor raads mannen, ombudspersonen en juridische diensten voor kinderen.
53. Richtsnoer 2 bevestigt opnieuw het recht van het kind informatie en advies te ontvangen in begrijpelijke taal, afgestemd op hun leeftijd, rijpheid en capaciteiten.
54. Het is noodzakelijk dat informatie over het procedurele systeem uitvoerige gegevens bevat over hoe de procedure zal plaatsvinden, welke positie en rol het kind zal innemen, hoe een verhoor zal verlopen en hoe lang dat zal duren, over het belang en de gevolgen van een afgelegde getuigenis, de consequenties van een bepaalde handeling enzovoort. Kinderen moeten begrijpen wat er gaande is, hoe dingen kunnen of zullen verlopen, welke keuzen ze kunnen maken en wat de gevolgen van die keuzen zijn. Ze moeten worden geïnformeerd over mogelijke alternatieven voor procedures. Soms kan het beter zijn om te vragen om bemiddeling in plaats van naar de rechter te stappen, maar in andere omstandigheden kan interventie van de rechtbank een kind meer zekerheden bieden. De verschillende gevolgen van een dergelijke keuze moeten

32. Zie het verslag “Report on Status Offences” (*verslag over statusdelicten*) van het Child Rights Information Network (CRIN) op http://www.crin.org/docs/Status_Offences_doc_2_final.pdf.

33. Dit is een belangrijke taak voor de kinderombudsman en kinderrechtenorganisaties.

34. Dit recht is eveneens vervat in uiteenlopende instrumenten zoals het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (artikel 13, lid 1; artikel 37, onder d; artikel 40, lid 2, onder b, sub (ii), artikel 42), de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res. 2005/20, 22 juli 2005, VII) en het Europees Verdrag inzake de uitoefening van rechten van kinderen (ETS nr. 160, artikel 3).

35. Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind, artikel 42.

36. Dit mag niet beperkt blijven tot strikt juridische informatie, maar moet ook gelden voor informatie over het bestaan van een ombudsman of van diensten voor kinderen.

duidelijk worden uitgelegd aan het kind zodat hij een geïnformeerd besluit kan nemen, hoewel het kind niet noodzakelijk in alle gevallen het besluit neemt. Deze informatie kan ook worden verstrekt aan de hand van allerlei kindvriendelijk materiaal dat de nodige juridische informatie bevat (richtsnoer 4).

55. Richtsnoer 5 legt de verplichting op om terstond en rechtstreeks informatie te verstrekken, aan zowel het kind als de ouders, over alle aanklachten tegen het kind en de rechten die het kind in de betreffende zaken geniet. Het kind moet eveneens worden geïnformeerd over besluiten van de met vervolging belaste autoriteit, belangrijke ontwikkelingen na het proces en de wijze waarop de oplossing die de rechtbank aan het geding zal geven, tot stand komt. Ook moet informatie worden verstrekt over eventuele klachtenmechanismen, de beschikbare rechtsbijstandsregelingen, vertegenwoordiging of ander advies waar kinderen mogelijk recht op hebben. Nadat een arrest is gewezen moet de motivatie van het arrest aan het kind worden uitgelegd op een manier die hij volledig kan begrijpen. Bij kinderen met speciale onderwijsbehoeften of een beperkte lees- en schrijfvaardigheid is dit nog belangrijker³⁷.

56. In geval van grensoverschrijdende zaken van burgerlijk recht en familiékwesties moet het kind, afhankelijk van rijpheid en bevattingvermogen, de vakinformatie ontvangen die verband houdt met toegang tot justitie in de onderscheiden rechtsgebieden en de gevolgen die de procedure kan hebben voor zijn leven. Kinderen zien zich gesteld voor zeer moeilijke situaties wanneer de familie een geschiedenis heeft van conflicten en/of misbruik.

37. De informatie moet mogelijk worden vertaald in een voor het kind begrijpelijke taal (een buitenlandse taal, braille of via andere aanduidingen), zoals bij volwassenen, en de formele juridische terminologie moet worden uitgelegd zodat het kind de betekenis ervan volledig kan begrijpen.

In de zaken van zowel *V.* als *T. tegen het Verenigd Koninkrijk* merkte het Hof op dat effectieve participatie in de rechtszaal onderstelt dat beschuldigde een algemeen begrip heeft van de aard van het proces, met inbegrip van de strekking van eender welke straf die kan worden opgelegd. Minderjarige gedaagden moeten daarom in ieder geval worden bijgestaan door vakbekwame advocaten die ervaring hebben met kinderen³⁸.

In sommige lidstaten van de Raad van Europa kan er een beroep worden gedaan op particuliere of gesubsidieerde diensten voor kinderen en jongeren, waar ze informatie kunnen krijgen over kinderrechten in het algemeen of basisinformatie over de juridische problemen in hun geval of situatie. Bepaalde lidstaten, zoals België en Nederland, kennen kinderrechtswinkels³⁹ die kinderen kunnen verwijzen naar een advocaat en informatie verstrekken over de uitoefening van hun rechten (bijvoorbeeld als het gaat om de indiening van een schriftelijk verzoek aan de rechter om te worden gehoord) enzovoort.

2. Bescherming van het privé- en gezinsleven

57. Zoals in verscheidene instrumenten wordt bepaald, kan het vanwege de massamedia nodig zijn de anonimiteit en persoonsgegevens van het kind te beschermen⁴⁰. Speciale vermelding in dit verband

38. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 16 december 1999, *T. / VK*, nr. 24724/94, punt 88, en arrest van 16 december 1999, *V. / VK*, nr. 24888/94, punt 90.

39. De “Kinderrechtswinkel” in Gent en Brugge en de “Service Droits des jeunes” in de meeste grote steden in de Frans sprekende gemeenschap in België.

40. Artikel 11, lid 3, van het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel (CETS nr. 197) heeft bijvoorbeeld betrekking op de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van persoonsgegevens, waarbij er bij de staten op aangedrongen wordt reguleringsmaatregelen in te voeren voor de pers. In de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005), punt X, 27, staat vermeld dat informatie over de betrokkenheid van een kind bij het proces moet worden beschermd en dat dit kan worden bereikt door geheimhouding te handhaven en de bekendmaking aan banden te leggen van informatie die kan leiden tot de identificatie van een kind dat slachtoffer of getuige is in de rechtszaak. Een vergelijkbare bepaling is te vinden in de standaard-minimumregels van de Verenigde Naties voor de toepassing van het recht op jongeren (“de Beijingregels”, 1985). Zo bepaalt artikel 8 dat het recht van de minderjarige op privacy in alle stadia wordt geëerbiedigd om te voorkomen dat hem schade wordt berokkend door onevenredige publiciteit of stigmatisering. Er wordt in beginsel geen informatie gepubliceerd dat kan leiden tot de identificatie van een minderjarige dader.

verdient het Verdrag van de Raad van Europa tot bescherming van personen met betrekking tot de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens (ETS nr. 108),⁴¹ dat een reeks algemeen aanvaarde normen aanduidt over met name de verzameling en verwerking van gegevens en de kwaliteit van gegevens. Net als bij het EVRM genieten kinderen alle rechten waarin dit Verdrag voorziet, hoewel er niet expliciet wordt verwezen naar de rechten van het kind. Daarnaast voorziet artikel 6 in speciale waarborgen op het punt van gevoelige gegevens, zoals persoonsgegevens met betrekking tot strafrechtelijke veroordelingen. Andere gegevenscategorieën kunnen naar nationaal recht als gevoelig worden omschreven of als zodanig door overheden worden behandeld om het privéleven van kinderen beter te kunnen beschermen. In een bepaald instrument⁴² worden bijvoorbeeld de volgende categorieën aangeduid: tuchtrechtelijke procedure, registratie van gewelds zaken, medische behandeling op school, schooloriëntatie, bijzonder onderwijs voor personen met een beperking en maatschappelijke ondersteuning van leerlingen uit arme gezinnen.

58. In zijn algemene opmerking nr. 10 over de rechten van kinderen in de jeugdrechtspraak⁴³ beveelt het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties onder andere aan zaken achter gesloten deuren te behandelen, gegevens geheim te houden, arresten te wijzen zonder openbaarmaking van de identiteit van het kind enzovoort. Het Hof laat de mogelijkheid toe dat zaken achter gesloten deuren worden behandeld indien het belang van het kind of zijn privacy zulks vereist⁴⁴. Richtsnoer 9 roept deze goede praktijk bij de lidstaten in herinnering. Dit beginsel moet echter worden verenigd met het beginsel van vrije toegang tot justitie dat in veel lidstaten bestaat.

41. Ook landen die geen lid zijn van de Raad van Europa kunnen zich bij dit instrument aansluiten, mits hun wetgeving voldoet aan de vereisten van het Verdrag.

42. Advies 2/2009 van de EU-Werkgroep gegevensbescherming over de bescherming van de persoonsgegevens van kinderen (algemene richtsnoeren en het bijzondere geval van scholen).

43. Algemene opmerking nr. 10 over de rechten van het kind in de jeugdrechtspraak (CRC/C/GC/10, 25 april 2007).

44. Artikel 63 van het reglement van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

59. Andere mogelijkheden om de privacy in de media te beschermen, zijn onder andere het verlenen van anonimiteit of gebruik van een pseudoniem, plaatsen van schermen of vervormen van stemmen, schrappen uit documenten van namen en andere tekstdelen die kunnen leiden tot de identificatie van een kind, opnameverbod (foto, audio, video) enzovoort.

60. De lidstaten hebben in dit opzicht positieve verplichtingen. Richtsnoer 7 herhaalt dat toezicht op wettelijk bindende of professionele gedragscodes voor de pers van essentieel belang is, omdat eventuele schade na publicatie van namen en/of foto's vaak niet meer te herstellen is.

61. Ontoegankelijkheid van identificeerbare informatie voor het grote publiek en de media moet een leidend beginsel blijven, hoewel zich uitzonderlijke gevallen kunnen voordoen waarin het in het belang van het kind is als de zaak bekend wordt gemaakt of zelfs breed in de publiciteit wordt gebracht, bijvoorbeeld als een kind wordt ontvoerd. Ook kan de zaak gediend zijn met openbaarmaking om ondersteuning en bewustwording te bevorderen.

62. De kwestie van privacy speelt met name een belangrijke rol in bepaalde maatregelen die bedoeld zijn om sociaal afwijkend gedrag van kinderen aan te pakken. De uitvoering van de zogeheten Anti-Social Behaviour Orders (*vgl. doe-normaal-bevelen*) in het Verenigd Koninkrijk, onder meer door middel van "naming and shaming", laat bijvoorbeeld zien dat persoonsgegevens niet altijd geheim worden gehouden voor het grote publiek. Richtsnoer 10 legt in dit opzicht een strikte verplichting op voor alle personen die beroepsmatig met kinderen werken, tenzij het risico bestaat dat het kind schade wordt berokkend (zie artikel 12 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, CETS nr. 201).

In de zaak *B. en P. / Verenigd Koninkrijk* besliste het Hof dat procedures inzake het verblijf van kinderen na echtscheiding of scheiding van tafel en bed goede voorbeelden zijn van zaken waarbij uitsluiting van de pers en het grote publiek gerechtvaardigd kan zijn om de privacy van het kind en andere partijen te waarborgen en te voorkomen dat de belangen van justitie schade ondervinden⁴⁵

45. Europees Hof voor de Rechten van de Mens *B. en P. / VK*, arrest van 24 april 2001, nrs. 36337/97 en 35974/97, punt 38.

Voorts preciseerde het Hof in de zaak *V. / Verenigd Koninkrijk* dat het ten aanzien van een jong kind dat beschuldigd is van een ernstig misdrijf dat veel media en publieke belangstelling trekt bijgevolg noodzakelijk zou zijn het verhoor af te nemen op een wijze waarop zijn gevoelens van intimidatie en geremdheid voor zover mogelijk worden verminderd⁴⁶.

In de eerdergenoemde zaken van *V. en T. / Verenigd Koninkrijk*, waarin twee jongens terechtstonden voor moord op een peuter, achtte het Hof het onder andere essentieel dat een kind dat beschuldigd wordt van een strafbaar feit wordt behandeld op zodanige wijze dat ten volle rekening wordt gehouden met zijn leeftijd, rijpheid en intellectuele en emotionele vermogens, en dat stappen worden genomen om zijn vermogen de procedure te begrijpen en eraan deel te nemen te bevorderen⁴⁷. Bovendien zou het ten aanzien van een jong kind dat beschuldigd is van een ernstig misdrijf dat veel media en publieke belangstelling trekt bijgevolg noodzakelijk zijn het verhoor af te nemen op een wijze waarop zijn gevoelens van intimidatie en geremdheid voor zover mogelijk worden verminderd⁴⁸.

3. Veiligheid (bijzondere voorzorgsmaatregelen)

- 63.** Wat betreft kinderen als slachtoffers, zijn deze richtsnoeren ingegeven door de beginselen van de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn,⁴⁹ en het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, dat oproept de veiligheid te verzekeren van kinderen, hun families en personen die

46. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 16 december 1999, *V. / VK*, nr. 24888/94, punt 87.

47. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arresten van 16 december 1999, *T. / VK*, nr. 24724/94, punt 84, en *V. / VK*, nr. 24888/94, punt 86.

48. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arresten van 16 december 1999, *T. / VK*, nr. 24724/94, punt 85, en *V. / VK*, nr. 24888/94, punt 87.

49. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005).

namens hen getuigen tegen intimidatie, vergelding en herhaalde victimisatie⁵⁰.

- 64.** Richtsnoer 11 herinnert eraan dat kinderen, met name kwetsbare kinderen, tegen eender welke schade moeten worden beschermd. Dit richtsnoer is ingegeven door een groot aantal bepalingen in dit verband.
- 65.** Onderzoek van personeel in diensten voor de bescherming van kinderen, zoals wordt aanbevolen door richtsnoer 12, is in bepaalde lidstaten ingevoerd, waarbij een strafbladonderzoek wordt uitgevoerd en preliminaire maatregelen worden genomen bij ten laste van een persoon geconstateerde strafbare feiten jegens kinderen. Het is duidelijk dat het vermoeden van onschuld en de onafhankelijkheid van het rechtsstelsel daarbij in acht moet worden genomen.
- 66.** Richtsnoer 13 herinnert aan het grondbeginsel dat er speciale behoefte is aan bescherming indien de vermeende dader een ouder, een familielid of een hoofdverzorger is.

4. Opleiding van deskundigen

- 67.** Zoals bepaald in richtsnoer 14 is opleiding in communicatievaardigheden, gebruik van kindvriendelijke taal en kennisontwikkeling op het vlak van kinderpsychologie noodzakelijk voor iedereen die beroepsmatig met kinderen werkt (politie, juristen, rechters, bemiddelaars, sociaal werkers en andere deskundigen). Slechts weinigen van hen beschikken over kennis van de rechten van kinderen en de procedurele aandachtspunten in dit verband.
- 68.** De rechten van het kind kunnen en moeten deel uitmaken van het leerprogramma, zowel in scholen als op specifieke terreinen van het hoger onderwijs (rechten, psychologie, maatschappelijk werk, politieopleiding enzovoort). Hierin moet aandacht worden besteed aan de specifieke kenmerken van de rechten van het kind en aan wetgeving in verband met onderwerpen waar kinderen bij betrokken zijn, zoals familierecht, jeugdrechtspraak, asiel- en immigratiewetgeving enzovoort. De lidstaten worden aangemoedigd specifieke opleidingen op te zetten.

50. Artikel 31, lid 1, onder *f*.

69. In de eergenoemde conferentie van Toledo (eerder genoemd onder punt 6 van dit document) werd geconcludeerd dat alle personen – met name rechters, psychologen en juristen – die in een justitieel kader beroepsmatig met kinderen te maken hebben, passend moeten worden geïnformeerd, bewust gemaakt en opgeleid in de juiste ondervragingstechnieken⁵¹.

De Vlaamse orde van advocaten en zijn Comité Jeugdadvocaten biedt al verscheidene jaren een twee jaar durende opleiding aan over kinderrechten. Juridische informatie wordt aangevuld met een basisopleiding in psychologie en de ontwikkeling van kinderen en met praktijkoefeningen, zoals het voeren van gesprekken met kinderen. Opkomst bij alle modules is verplicht om in aanmerking te komen voor het certificaat van “jeugdadvocaat”. In 2010 ontvingen ongeveer 400 jeugdadvocaten een opleiding⁵².

5. Multidisciplinaire aanpak

70. De tekst van de richtsnoeren als geheel, en met name de richtsnoeren 16 tot en met 18, stimuleren de lidstaten de interdisciplinaire aanpak bij het werken met kinderen te versterken.

71. In zaken waarbij kinderen betrokken zijn, moeten rechters en andere rechtsbeoefenaren door beroepsbeoefenaars uit andere disciplines worden geïnformeerd en ondersteund bij beslissingen die direct of indirect gevolgen zullen hebben voor het huidige of toekomstige welzijn van het kind, waarbij het bijvoorbeeld kan gaan om het beoordelen van het belang van het kind, mogelijk schadelijke effecten van de procedure voor het kind enzovoort.

72. Het is vooral nodig dat er een multidisciplinaire aanpak komt van kinderen die met de wet in aanraking komen. De bestaande en groeiende kennis van de denkwereld, de behoeften, het gedrag en de ontwikkeling van kinderen wordt niet altijd voldoende gedeeld met beroepsbeoefenaren op gebieden inzake de rechtshandhaving.

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

52. Meer informatie (in het Vlaams) is te vinden op www.jeugdadvocaat.be.

In IJsland, Noorwegen en Zweden kunnen gevallen van misbruik en geweld worden behandeld in speciale kinderruimten. Beroepsbeoefenaars van sociale diensten, forensisch-medisch deskundigen, kinderartsen, de politie en bureaus van officieren van justitie werken daarbij samen, voornamelijk in de eerste fasen van een politieonderzoek of een onderzoek van sociale diensten. De verschillende uit te voeren taken worden georganiseerd en verdeeld. Kinderen worden in deze huizen ondervraagd, waarbij een derde partij kan meeluisteren door middel van een videoverbinding in een kamer ernaast. Ook zijn er ruimten voor medisch onderzoek en begeleiding.

6. Vrijheidsbeneming

73. Gezien hun inherente kwetsbaarheid moet bijzondere aandacht worden besteed aan de wijze waarop in hechtenis genomen kinderen worden behandeld. In veel instrumenten van de Raad van Europa worden praktische maatregelen voorgesteld op het gebied van detentie van kinderen, zoals Aanbeveling CM/REC(2008)11 inzake de Europese regels voor jeugdige delinquenten aan wie sancties of maatregelen worden opgelegd, of de normen van het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen⁵³. Eerstgenoemd instrument vermeldt dat bijzondere inspanningen moeten worden ondernomen om voorlopige hechtenis te vermijden. Internationale organen op het gebied van de kinderrechten staan zeer kritisch tegenover deze maatregel en trachten de toepassing daarvan terug te dringen⁵⁴. Toch kan voorlopige hechtenis in bepaalde gevallen noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld om het risico dat er met bewijsmateriaal wordt geknoeid te vermijden of om te voorkomen dat getuigen worden beïnvloed, maar ook als er een gevaar van collusie of vlucht en dergelijke bestaat.

53. CPT-normen (CPT/inf/E (2002) 1, Rev 2009 op <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Zie bijvoorbeeld de concluderende opmerkingen ten aanzien van België: “The Committee recommends that the state party: [...] (c) [...] ensure, in accordance with Article 37 of the Convention, that the deprivation of liberty is only used as a measure of last resort, for the shortest possible time, that guarantees of due process are fully respected and that persons under 18 are not detained with adults.” (*Het Comité beveelt aan dat de verdragsluitende staat: [...] (c) [...] ervoor zorgt, overeenkomstig artikel 37 van het Verdrag, dat kinderen slechts in laatste instantie en voor een zo kort mogelijke periode in bewaring mogen worden genomen, dat waarborgen voor een behoorlijke rechtsgang ten volle worden geëerbiedigd en dat personen jonger dan 18 jaar niet samen met volwassenen worden opgesloten.*) (CRC/C/15/Add. 178, punt 32, c, 13 juni 2002).

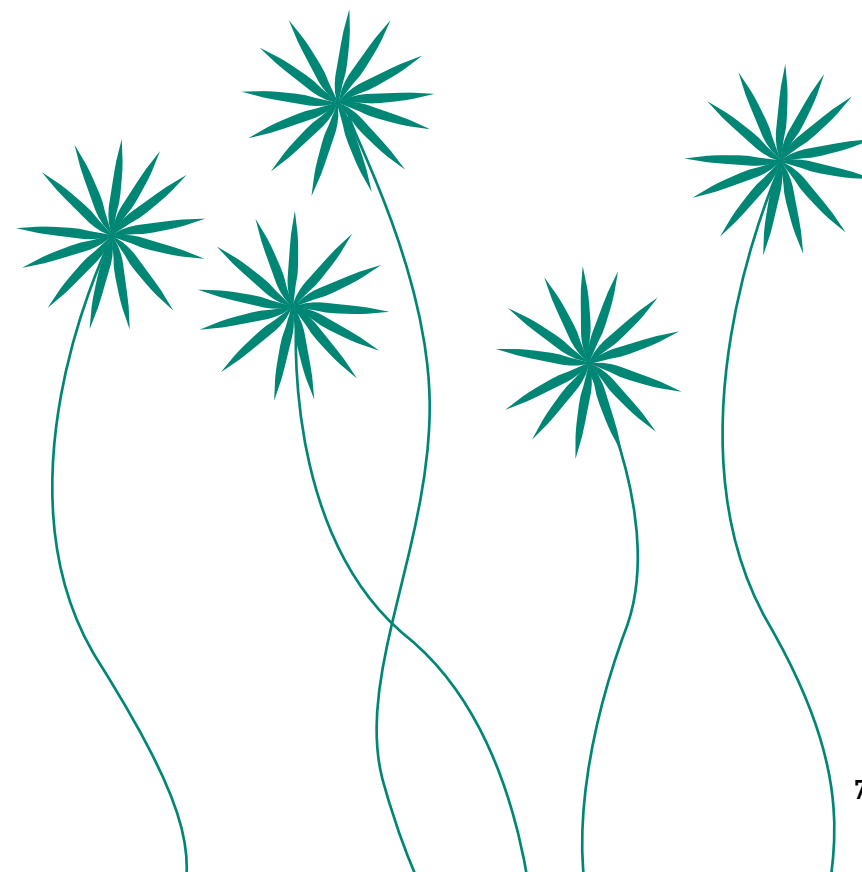
74. Er bestaan tal van normen inzake de rechten van minderjarigen die van hun vrijheid zijn beroofd⁵⁵ die in deze richtsnoeren niet te hoeven worden herhaald. Het voornaamste beginsel is dat geen ander kinderrecht wordt ingeperkt, behalve het recht van vrijheid, als voortvloeisel van de vrijheidsbeneming. Zoals duidelijk bepaald in de richtsnoeren 19 en 20 moeten rechtsmiddelen die gepaard gaan met enigerlei vorm van detentie zo veel mogelijk worden vermeden en slechts worden gehanteerd als uiterste maatregel, voor de kortst mogelijke passende duur en uitsluitend in zwaarwegende gevallen⁵⁶. Dat is een belangrijke wettelijke verplichting. Daarnaast is algemeen bekend dat detentie het risico van recidive niet vermindert.

75. Zoals vermeld beogen de onderdelen over vrijheidsbeneming en de politie niet een uitputtende lijst van rechten en waarborgen samen te stellen. Zij vertegenwoordigen slechts het absolute minimum aan rechten dat voor kinderen gewaarborgd moet zijn. Richtsnoer 21 moet tegen die achtergrond worden gelezen.

76. De kwestie van minderjarigen die al dan niet samen met volwassenen gevangen worden gehouden, is niet nieuw. Soms kan het voor minderjarigen echter beter zijn als ze niet van een gedetineerde ouder worden gescheiden, bijvoorbeeld als het gaat om heel jonge kinderen of in het geval van kinderen van in bewaring genomen immigranten die niet van hun familie gescheiden zouden moeten worden. Verscheidene lidstaten van de Raad van Europa zijn van mening dat het in grote, dunbevolkte gebieden bij wijze van uitzondering in het belang van het kind kan zijn om in detentiecentra voor volwassenen te worden vastgehouden (met bezoekfaciliteiten voor bijvoorbeeld ouders die op honderden kilometers afstand wonen). Het betekent wel dat de gevangenisautoriteiten versterkt toezicht moeten houden om misbruik van kinderen door volwassenen te voorkomen.

77. Het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties is erg duidelijk geweest op dit punt op basis van artikel 37, onder c, van het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind. Overeenkomstig Aanbeveling CM/Rec(2008) 11 moeten minderjarigen niet in detentiecentra voor volwassenen worden opgesloten, maar in speciaal voor hen ontworpen instellingen.

78. In diverse verwijzingen wordt eraan herinnerd dat de richtsnoeren wel degelijk van toepassing zijn op kinderen die asiel zoeken en dat bijzondere aandacht aan deze zeer kwetsbare groep moet worden geschonken; niet-begeleide minderjarigen, ongeacht of ze asielzoeker zijn, mogen niet van hun vrijheid worden beroofd uitsluitend omdat zij geen verblijfsstatus hebben (richtsnoer 22).

55. Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind, artikelen 37 en 40.

56. Aanbeveling van het Comité van Ministers CM/Rec(2008) 11, punt 59.1.

In de zaak *Guvec / Turkije* herhaalde het Hof zijn opmerkingen over buitensporige detentieperioden. Het Hof verklaarde uitdrukkelijk dat het in ten minste drie arresten inzake Turkije bezwaren had geuit tegen de praktijk dat kinderen in voorlopige hechtenis worden genomen (zie *Selçuk / Turkije*, nr. 21768/02, punt 35, 10 januari 2006; *Koşti en anderen / Turkije*, nr. 74321/01, punt 30, 3 mei 2007; en eerdergenoemde zaak *Nart / Turkije*, 20817/04, punt 34) en schendingen had vastgesteld van artikel 5, lid 3, van het Verdrag met betrekking tot aanzienlijk kortere perioden dan die welke de verzoeker in de onderhavige zaak in hechtenis had doorgebracht. In de zaak *Selçuk* bijvoorbeeld was de verzoeker ongeveer vier maanden in voorlopige hechtenis genomen toen hij 16 was en in *Nart* was de verzoeker, 17 jaar oud, 48 dagen vastgehouden. In de onderhavige zaak werd de verzoeker opgesloten toen hij 15 was en vervolgens meer dan vier en een half jaar in voorlopige hechtenis gehouden. In het licht van het voorgaande overwoog het Hof dat de duur van de voorlopige vrijheidsberoving van de verzoeker buitensporig was en in strijd met artikel 5, lid 3, van het Verdrag⁵⁷.

B. Kindvriendelijke justitie voorafgaand aan gerechtelijke procedures

79. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid is een complex maar belangrijk vraagstuk. Binnen de lidstaten van de Raad van Europa varieert deze minimumleeftijd van 8 jaar(!) tot de leeftijd van meerderjarigheid. De tekst van richtsnoer 23 is ingegeven door Aanbeveling CM/Rec(2008)11 van het Comité van Ministers aan de lidstaten inzake de Europese regels voor jeugdige delinquenten aan wie sancties of maatregelen worden opgelegd. In het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind is geen bepaalde leeftijd bepaald, maar algemene opmerking nr. 10 over de rechten van kinderen in de jeugdrechtspraak bevat het advies niet een te lage minimumleeftijd vast te leggen. De standaard-minimumregels van de Verenigde Naties voor de toepassing van het recht op jongeren brengen een vergelijkbare boodschap over. Het Europese netwerk van ombudspersonen voor kinderen (ENOC) is er voorstander van dat die leeftijd wordt

57. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (tweede sectie), arrest van 20 januari 2009, *Guvec / Turkije*, nr. 70337/01, punten 109-110.

opgetrokken tot 18 jaar en beveelt aan innovatieve systemen te ontwikkelen die gericht zijn op alle minderjarige daders van strafbare feiten en waarin oprecht werk wordt gemaakt van (her) opvoeding, herintegratie en rehabilitatie.

80. In het algemeen moet een preventieve en op herintegratie gerichte aanpak worden bevorderd en uitgevoerd in zaken op het vlak van de jeugdrechtspraak. Het strafrecht moet niet automatisch in werking treden bij kleine vergrijpen van kinderen als meer constructieve en educatieve maatregelen een beter resultaat op kunnen leveren. Bovendien moeten de lidstaten bij overtredingen niet alleen de omstandigheden en ernst van het vergrijp meewegen, maar ook kijken naar leeftijd, verminderde aansprakelijkheid en het belang van zowel het kind als de maatschappij.
81. De richtsnoeren 24 tot en met 26 herinneren eraan dat de aandacht in verschillende lidstaten gericht is op buitengerechtelijke beslechting van geschillen, onder andere via familiebemiddeling, buitenjustitiële afdoening (*de zgn. diversie, ook wel rechtsomlegging genoemd*) en herstelrecht. Dat is een positieve ontwikkeling. De lidstaten worden aangemoedigd deze procedures ten behoeve van kinderen in te zetten, mits ze niet worden gebruikt als obstakel voor de toegang van het kind tot justitie.
82. Dergelijke oplossingen vinden al toepassing in veel lidstaten van de Raad van Europa en kunnen betrekking hebben op praktijken voor, tijdens en na gerechtelijke procedures. Ze zijn met name van belang op het gebied van de jeugdrechtspraak. In deze richtsnoeren wordt geen voorkeur uitgesproken voor bepaalde niet-gerechtelijke alternatieven, maar ook in dit kader dienen de hierin vervatte bepalingen ten uitvoer te worden gelegd, vooral bij familieconflicten, waar meer bij komt kijken dan strikt juridische vraagstukken. De wet heeft zo zijn beperkingen op dit terrein en kan op den duur leiden tot schadelijke gevolgen. Door bemiddeling tot stand gekomen regelingen worden vaak beter nageleefd, omdat de betrokken partijen er actief bij betrokken waren. Ook kinderen kunnen er een rol in spelen. Voorts kan worden overwogen om alvorens tot gerechtelijke procedures over te gaan de partijen verplicht door te verwijzen naar bemiddelingsdiensten, waarbij het niet de bedoeling is om de mensen tot bemiddeling te dwingen (hetgeen in tegenspraak zou zijn met het hele idee van bemiddeling), maar om ze ervan bewust te maken dat die mogelijkheid bestaat.

- 83.** Hoewel het idee leeft dat kinderen zo veel mogelijk van de rechtbank moeten worden weggehouden, is een gerechtelijke procedure niet per se slechter dan een buitengerechtelijk alternatief, zo lang die maar conform de beginselen van kindvriendelijke justitie verloopt. Niet alleen gerechtelijke procedures, maar ook buitengerechtelijke alternatieven kunnen risico's met zich brengen voor de rechten van het kind, bijvoorbeeld het risico van een verminderde naleving van grondbeginselen zoals het vermoeden van onschuld, het recht op juridisch advies enzovoort. Alvorens een keuze te maken, moet eerst worden gekeken naar de onderscheiden kwaliteit van een bepaald systeem.
- 84.** In algemene opmerking nr. 12 heeft het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties aanbevolen⁵⁸ een kind in geval van diversie, met inbegrip van bemiddeling, in de gelegenheid te stellen vrijwillig en op persoonlijke titel toestemming te verlenen alsmede juridisch en anderszins te worden bijgestaan bij het bepalen of de voorgestelde diversie juist en wenselijk is. Richtsnoer 26 bepaalt dat voor kinderen een gelijkwaardig niveau van bescherming moet worden gewaarborgd in zowel gerechtelijke als buitengerechtelijke procedures.
- 85.** Kortom, de richtsnoeren bevorderen de toegankelijkheid van nationale rechtbanken voor kinderen als dragers van rechten in overeenstemming met de jurisprudentie van het Hof, waartoe zij desgewenst toegang kunnen verkrijgen. Het is echter zaak deze toegang af te wegen tegen en te verenigen met alternatieven voor gerechtelijke procedures.

In het Zwitserse kanton Fribourg is een bemiddelingsregeling opgezet voor kinderen die in conflict zijn gekomen met de wet. Zoekend naar evenwicht tussen rehabilitatie en vergelding, worden de rechten en belangen van slachtoffer en dader in overweging genomen. Onder bepaalde voorwaarden kan de rechter de zaak naar een bemiddelaar verwijzen. Hoewel de bemiddelaar belast is met de bemiddeling als zodanig, is het de rechter die belast blijft met de strafzaak. De uitkomst van de bemiddeling, hoe die ook uitvalt, wordt doorgegeven aan de rechter, die een eventuele overeenkomst (schriftelijk) bekrachtigt of de procedure voortzet ingeval er geen overeenstemming werd bereikt.

58. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punt 59).

In Noorwegen moeten echtparen die willen scheiden en kinderen hebben jonger dan 16 jaar eerst een bemiddelingspoging ondernemen alvorens ze naar de rechter kunnen stappen. De bedoeling hiervan is de ouders te helpen om de vraag waar de kinderen moeten komen te wonen langs minnelijke weg op te lossen om te verzekeren dat rekening wordt gehouden met de belangen van het kind, waarbij het gaat om de uitoefening van het ouderlijk gezag en bezoekrechten.

C. Kinderen en de politie

- 86.** Ook de politie moet gebruikmaken van de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie. Dit geldt voor alle situaties waarin kinderen met de politie in aanraking kunnen komen, maar het is met name van belang, zoals bepaald in richtsnoer 27, bij de aanpak van kwetsbare kinderen.
- 87.** Het is duidelijk dat een kindvriendelijke houding ook onder mogelijk riskante omstandigheden moet worden aangenomen, zoals bij arrestatie of verhoor van kinderen (zie de richtsnoeren 28 en 29). Behoudens in uitzonderlijke gevallen moeten de ouders terstond in kennis worden gesteld van de arrestatie van hun kind. Het kind moet altijd toegang hebben tot een advocaat of andere entiteit die overeenkomstig nationaal recht verantwoordelijk is voor de verdediging van de rechten van het kind, en tot het recht om de ouders of een persoon die zij vertrouwen in te lichten. Contact met jeugdbeschermingsdiensten moet vanaf het moment van aanhouding worden toegestaan⁵⁹. Alleen als de ouders niet aanwezig zijn moet contact worden opgenomen met een persoon waar het kind vertrouwen in stelt (bijvoorbeeld zijn grootouders).

59. Kortgeleden werd een jeugdgedelinquent door een Belgische kinderrechter vrijgesproken (Antwerpen, 15 februari 2010) omdat de rechter vond dat de rechten van de verdediging waren geschonden. De gedaagde had geen beroep kunnen doen op rechtsbijstand tijdens het politieverhoor, waarbij hij gedwongen zou zijn de gepleegde delicten te bekennen. De rechter concludeerde dat artikel 6 van het EVRM was geschonden.

88. Het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen (CPT) heeft een reeks normen ontwikkeld die van toepassing zijn op het opsluiten van kinderen door de politie. In zijn opmerkingen over de Europese ontwerpregels voor jeugdige delinquenten⁶⁰ wees het Comité er voorts op dat er in deze regels uitdrukkelijk moet worden bepaald dat van een minderjarige die door de politie in hechtenis is genomen, niet mag worden verlangd dat hij een verklaring aflegt of een document ondertekent in verband met het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht zonder dat er een advocaat of vertrouwenspersoon aanwezig is die de minderjarige bijstand verleent. Deze normen worden gesteund door richtsnoer 30. De landen zouden kunnen overwegen speciale politieafdelingen op te richten die geoefend zijn in de uitvoering van de desbetreffende taken.

In *Okkali / Turkije* onderzocht het Hof de zaak van een 12-jarige door de politie gearresteerde jongen die beweerde slecht te zijn behandeld. Het Hof oordeelde dat hij als minderjarige beter had moeten worden beschermd en dat de autoriteiten hadden verzuimd rekening te houden met zijn bijzondere kwetsbaarheid. Het Hof voegde daaraan toe dat in zaken zoals deze een advocaat moet worden toegewezen die het kind bijstaat en de ouders (of wettelijke vertegenwoordigers) op de hoogte moeten worden gesteld van de detentie⁶¹.

In de zaak *Salduz / Turkije* overwoog het Hof dat artikel 6, lid 1, van het EVRM was geschonden omdat een 17-jarige verdachte tijdens zijn vijf dagen durende inverzekeringstelling geen toegang had tot een advocaat. Het Hof was van oordeel dat vanaf het eerste verhoor van de verdachte door de politie, in de regel toegang moet worden verleend tot een raadsman om voldoende praktisch en effectief toegang te kunnen blijven verlenen tot het recht op een eerlijk proces krachtens artikel 6, lid 1⁶². Het Hof merkte

tevens op dat een van de specifieke elementen van deze zaak de leeftijd van de verzoeker was. Met inachtneming van een aanzienlijk aantal toepasselijke internationale rechtsinstrumenten betreffende rechtsbijstand ten behoeve van in verzekering gestelde minderjarigen, legde het Hof de nadruk op het fundamentele belang dat zij toegang krijgen tot een advocaat⁶³.

D. Kindvriendelijke justitie tijdens gerechtelijke procedures

89. De volgende elementen van kindvriendelijke justitie moeten in alle procedures op het gebied van het strafrecht, civielrecht en bestuursrecht worden toegepast.

1. Toegang tot de rechter

90. Hoewel kinderen wettelijk worden beschouwd als dragers van rechten, zoals bepaald in richtsnoer 34, zijn ze vaak niet in staat deze rechten doeltreffend uit te oefenen. In 1990 onderstreepte de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa in Aanbeveling 1121 over de rechten van het kind dat kinderen rechten genieten die zij onafhankelijk en op persoonlijke titel kunnen uitoefenen, zelfs ten overstaan van zich verzettende volwassenen.⁶⁴ Artikel 37, onder d. van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind omvat een zeker recht van initiatief tot het inleiden van een gerechtelijke procedure waarin het kind de wettigheid van zijn vrijheidsberoving kan betwisten. De invoering van een klachtenprocedure voor dit Verdrag kan thans rekenen op brede steun.⁶⁵ Hopelijk zullen kinderen hierdoor toegang krijgen tot de rechtsmiddelen om zich te verzetten tegen schendingen van hun rechten, waarover volwassenen reeds beschikken op grond van verscheidene andere universele-mensenrechtenverdragen.

60. CPT, 18^e algemeen verslag (2007-2008), punt 24.

61. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (tweede sectie), arrest van 17 oktober 2006, *Okkali / Turkije*, nr. 52067/99, punten 69 *et seq.*

62. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 27 november 2008, *Salduz / Turkije*, nr. 36391/02, punt 55.

63. *Ibid*, punten 56-62.

64. Aanbeveling 1121 (1990) over de rechten van het kind, punt 6.

65. De campagne voor een klachtenmechanisme voor het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind.

- 91.** In dit verband verleent het EVRM eenieder wiens rechten zijn geschonden recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel voor een nationale instantie⁶⁶. Dit geldt duidelijk ook voor kinderen. Het resultaat is dat kinderen hun zaken voor de rechtbank kunnen brengen, hoewel ze vaak niet gerechtigd zijn om krachtens hun nationaal recht in rechte op te treden⁶⁷.
- 92.** Aangezien de meeste wetgeving over wettelijke onbekwaamheid van kinderen is ontworpen om hen te beschermen, is het niettemin essentieel dat dit gebrek aan bekwaamheid niet tegen hen wordt gebruikt wanneer hun rechten worden geschonden of wanneer niemand anders deze rechten verdedigt.
- 93.** In richtsnoer 34 wordt ook geadviseerd dat de wetgeving van de lidstaten in voorkomend geval voorziet in toegang tot de rechter voor kinderen die hun rechten voldoende begrijpen. Daarnaast bevat het de aanbeveling deze rechten te beschermen nadat toereikend juridisch advies is ontvangen.
- 94.** Aandacht moet worden geschonken aan het sterke verband tussen kwesties inzake toegang tot justitie, passend juridisch advies⁶⁸ en het recht een standpunt kenbaar te maken in gerechtelijke procedures. Deze richtsnoeren zijn niet bedoeld om kinderen aan te moedigen zich zonder duidelijke reden of juridische grond te wenden tot de rechter. Het spreekt vanzelf dat kinderen net als volwassenen een deugdelijke rechtsgrond moeten hebben om een zaak voor de rechter te kunnen brengen. Wanneer de rechten van een kind zijn geschonden of moeten worden verdedigd en de wettelijke vertegenwoordigers verzuimen dit namens het kind te doen, moet de mogelijkheid bestaan de zaak door een rechterlijke instantie te laten toetsen. Ook kan het noodzakelijk zijn kinderen toegang tot de rechter te verlenen in gevallen waarin mogelijk sprake is van een belangenconflict tussen het kind en de wettelijke vertegenwoordiger.

66. Artikel 13.

67. Zie het verslag van de griffie van het Hof, op. cit., blz. 5: "Children may thus apply to the Court even when they are not entitled, in domestic law, to bring legal proceedings" (*Kinderen kunnen zich derhalve wenden tot het Hof, ook wanneer zij volgens nationaal recht niet in rechte op mogen treden*).

68. Dat kan ook nuttig zijn om het kind ervan te overtuigen geen procedure te beginnen wanneer er geen juridische grond is om op te treden of wanneer er geen uitzicht is op succes.

- 95.** Toegang tot de rechter kan gebaseerd zijn op een vastgestelde leeftijdsgrens of op de gedachte dat er sprake moet zijn van een zekere mate van oordeelkundigheid, rijpheid of begripsvermogen. Beide benaderingen hebben hun voor- en nadelen. Een duidelijke leeftijdsgrens heeft het voordeel dat objectiviteit voor alle kinderen en rechtszekerheid gewaarborgd zijn. Als aan kinderen toegang wordt verleend op basis van hun individuele oordeelkundigheid, bestaat daarentegen de mogelijkheid het geheel aan te passen aan elk afzonderlijk kind op basis van hun ontwikkelingsniveau. Deze benadering kan risico's met zich brengen vanwege de ruime beoordelingsvrijheid die zij de rechter in kwestie laat. Een derde mogelijkheid is beide opties te combineren: een vastgestelde leeftijdsgrens met de mogelijkheid voor een kind onder die leeftijd om die aan te vechten⁶⁹. Deze mogelijkheid zorgt echter voor het bijkomende probleem dat het aan de kinderen is om te bewijzen dat zij ter zake beschikken over voldoende capaciteiten of oordeelkundigheid.
- 96.** In deze richtsnoeren worden geen leeftijdsgrenzen aangeduid omdat die veelvuldig tot een te grote starheid en willekeur leiden en simpelweg onrechtvaardige gevolgen kunnen hebben. Ook kan hierin niet ten volle rekening worden gehouden met de onderscheiden capaciteiten- en ontwikkelingsniveaus van kinderen, die aanzienlijke verschillen kunnen vertonen, afhankelijk van hun ontwikkelingsvermogen, de levenservaring en cognitieve en andere vaardigheden. Het kan gebeuren dat iemand van 15 jaar minder volwassen is dan iemand van 12 jaar, en dat zeer jonge kinderen intelligent genoeg zijn om de situatie waarin zij verkeren in te schatten en te begrijpen. Ontwikkeling, rijpheid en begripsniveau zeggen meer over de capaciteiten van een kind dan zijn leeftijd.
- 97.** Hoewel alle kinderen, ongeacht hun leeftijd of capaciteiten, worden geacht dragers van rechten te zijn, vormt leeftijd in de praktijk een wezenlijk probleem omdat zeer jonge kinderen, of kinderen met beperkingen, niet in staat zullen zijn om zelf doeltreffend voor hun rechten op te komen. De lidstaten moeten daarom zorgen voor systemen waarin aangewezen volwassenen namens het kind kunnen optreden. Dat kunnen ouders zijn, juristen of instellingen

69. De Belgische wetgeving bijvoorbeeld gaat soms van een leeftijdsgrens uit en soms van het oordeelkundigheidsniveau.

of organisaties die volgens nationaal recht verantwoordelijk zijn voor de bescherming van de rechten van het kind. Deze personen of instellingen moeten niet pas zichtbaar of ingeschakeld worden als procedures al in gang zijn gezet; zij moeten bevoegd zijn actief procedures in te leiden bij schendingen of dreigende schendingen van kinderrechten.

98. In richtsnoer 35 worden de lidstaten aanbevolen alle belemmeringen voor de toegang van kinderen tot de rechter weg te nemen. Er worden voorbeelden gegeven, zoals de kosten van procedures en het gebrek aan juridische bijstand, maar geadviseerd wordt ook andere obstakels te verwijderen. Dat kunnen ook obstakels van een andere aard zijn. Bij mogelijke belangenconflicten tussen kinderen en hun ouders moet de vereiste van ouderlijke toestemming worden vermeden. Er moet een systeem worden ontwikkeld waarbij de ongepaste weigering van een ouder een kind er niet van kan weerhouden een beroep te doen op justitie. Belemmerde toegang kan ook het gevolg zijn van financiële of psychologische drempels. Procedurele vereisten moeten zo veel mogelijk worden beperkt⁷⁰.

99. Er zijn gevallen waarin een kind bepaalde handelingen of beslissingen die in zijn jonge leven plaatsvonden niet kan aanvechten als gevolg van trauma's ontstaan door bijvoorbeeld seksueel misbruik of ingrijpende familieconflicten.

100. In richtsnoer 36 wordt aanbevolen dat het slachtoffer gedurende een bepaalde periode nadat het meerderjarig is geworden voor dit soort gevallen naar de rechter moet kunnen blijven stappen. De lidstaten worden derhalve aangemoedigd hun verjaringswetgeving te herzien. Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (CETS nr. 201) kan in dit verband een nuttige inspiratiebron zijn⁷¹.

70. Een te restrictieve of zuiver technische benadering van vertegenwoordiging moet worden vermeden. Zie I. Berro-Lefèvre, "Improving children's access to the European Court of Human Rights" (*verbeteren van de toegang van kinderen tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*), International justice for children, monografie nr. 3, Straatsburg, publicatie van de Raad van Europa, 2008, blz. 69-78.

71. Artikel 33.

In de zaak *Stubbings en anderen / Verenigd Koninkrijk*⁷² oordeelde het Hof dat in de afgelopen jaren het bewustzijn is gegroeid over problemen als gevolg van kindermisbruik en de psychologische gevolgen daarvan voor de slachtoffers, en dat het wellicht nodig is de in de lidstaten van de Raad van Europa geldende regelgeving inzake vervaltermijnen te wijzigen teneinde bijzondere voorschriften vast te stellen voor deze groep eisers in de nabije toekomst⁷³.

2. Rechtsbijstand en vertegenwoordiging⁷⁴

101. Om toegang voor kinderen tot een daadwerkelijk kindvriendelijke justitie te verwezenlijken, moeten de lidstaten het voor hen makkelijker maken een beroep te doen op een advocaat of andere instelling of organisatie die in overeenstemming met de regels van het nationale recht verantwoordelijk is voor de verdediging van kinderrechten, waarbij kinderen namens henzelf worden vertegenwoordigd wanneer er sprake is van een belangenconflict tussen het kind en de ouders of andere betrokken partijen. Dat is de belangrijkste boodschap van richtsnoer 37. Het Europees Verdrag inzake de uitoefening van rechten van kinderen (ETS nr. 160)⁷⁵ bepaalt: "Parties shall consider granting children additional procedural rights in relation to proceedings before a judicial authority affecting them, in particular [...] a separate representative [...] a lawyer" (*De partijen verplichten zich om de toekenning aan kinderen van aanvullende procedurele rechten in verband met een procedure voor een rechterlijke instantie die hen betreft, in de zin van een aparte vertegenwoordiger of een advocaat, in overweging te nemen*)⁷⁶.

72. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (kamer), arrest van 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen / VK*, nrs. 22083/93; 22095/93, punt 56.⁶⁸ [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf).

73. Punt 56.

74. Zie ChildONEurope, Survey on the national systems of children's legal representation (*onderzoek naar de nationale systemen voor wettelijke vertegenwoordiging van kinderen*), maart 2008 (www.childoneurope.org). In deze enquête wordt op enkele modellen ingegaan.

75. ETS nr. 160.

76. Artikel 5, onder b).

- 102.** Richtsnoer 38 bevat de aanbeveling om kinderen toegang te verlenen tot gratis juridisch advies. Daarvoor is het niet nodig dat er een volledig afzonderlijk systeem van juridisch advies wordt ingevoerd. Het advies kan op dezelfde manier, eventueel onder soepeler voorwaarden, worden verstrekt als rechtsbijstand voor volwassenen, en afhankelijk worden gesteld van de financiële middelen van de houder van het ouderlijk gezag of die van het kind zelf. Hoe dan ook moet het rechtsbijstandsstelsel in de praktijk effectief functioneren.
- 103.** Richtsnoer 39 beschrijft de beroepsvereisten voor advocaten die kinderen vertegenwoordigen. Ook is het belangrijk dat de kosten van de advocaat van het kind niet direct of indirect op de ouders worden verhaald. Indien een advocaat door de ouders wordt betaald, vooral als er belangenconflicten spelen, is er geen garantie dat hij het standpunt van het kind onafhankelijk kan verdedigen.
- 104.** Het verdient aanbeveling een systeem van gespecialiseerde jeugdrechters in te voeren, rekening houdend met het recht van het kind van vrije keuze van een advocaat. Het is belangrijk om de precieze rol van de advocaat van het kind te verduidelijken. De advocaat hoeft niet aan te voeren wat hij in het belang van het kind acht (zoals een voogd of ombudsman zou doen), maar moet de opvattingen en meningen van het kind vaststellen en verdedigen als ware het een volwassen cliënt. De advocaat moet streven naar de geïnformeerde instemming van het kind met de strategie die het best kan worden gevolgd. Indien de advocaat het niet eens is met de mening van het kind, moet hij het kind van zijn gelijk proberen te overtuigen, net zoals hij dat bij een volwassen cliënt zou doen.
- 105.** De rol van de advocaat verschilt van die van de mandataris ad litem, die werd geïntroduceerd in richtsnoer 42, aangezien laatstgenoemde door de rechtbank wordt benoemd, en niet door een “cliënt” als zodanig, en het rechtscollege moet helpen vast te stellen waar het belang van het kind het best mee gediend is. Er moet echter vermeden worden dat de functies van een advocaat en een mandataris ad litem worden gecombineerd vanwege het

mogelijke belangenconflict dat op de loer ligt. Voor de vertegenwoordiging van de mening van het kind moet de bevoegde autoriteit in bepaalde zaken hetzij een mandataris ad litem, hetzij een andere onafhankelijke vertegenwoordiger aanwijzen. Dat kan geschieden op verzoek van het kind of van een andere belanghebbende partij.

In Georgië wordt het recht op rechtsbijstand voor personen onder de 18 jaar in strafzaken ambtshalve verleend, aangezien deze groep als “sociaal kwetsbaar” wordt beschouwd. Aanvullende voorwaarden om voor deze dienst in aanmerking te komen worden niet aan hen gesteld.

3. Recht om te worden gehoord en om meningen te uiten

- 106.** Algemene opmerking nr. 12 van het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties legt het recht van het kind om te worden gehoord uit, een van de vier leidende beginselen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind. Daarbij wordt de juridische uitdrukking “shall assure” (verzekeren) gehanteerd die de staten die partij zijn bij het Verdrag, geen enkele vrijheid laat⁷⁷. In deze opmerking wordt ingegaan op het feit dat leeftijd alleen niet bepalend kan zijn voor het belang van de mening van een kind⁷⁸. In zijn algemene opmerking nr. 5 stelt het Comité terecht dat het één ding is om naar kinderen te luisteren, maar iets heel anders om aan zijn mening daadwerkelijk passend belang te hechten⁷⁹.
- 107.** Artikel 3 van het Europees Verdrag inzake de uitoefening van rechten van kinderen (ETS nr. 160) combineert het recht om te worden gehoord met het recht om te worden geïnformeerd: in gerechtelijke procedures dienen kinderen alle relevante informatie te ontvangen. Daarnaast moeten zij worden geraadpleegd en worden geïnformeerd over wat de mogelijke gevolgen zijn als aan hun mening gehoor wordt gegeven, en wat de eventuele consequenties zijn van een mogelijke beslissing.

⁷⁷ Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/GC/12, 1 juli 2009), punt 19).

⁷⁸ *Ibid*, punten 28-31.

⁷⁹ Algemene opmerking nr. 5 over de algemene toepassingsbepalingen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (CRC/GC/2003/5), artikel 12.

- 108.** In deze richtsnoeren worden begrippen gebruikt als “leeftijd en rijpheid” en “voldoende begrip”, die weliswaar een bepaald bevattingsvermogen impliceren, maar niet zo ver gaan dat van het kind volledig inzicht wordt geëist in alle aspecten van de betreffende zaak⁸⁰. Kinderen hebben het recht vrijelijk hun mening te uiten, zonder druk en zonder te worden gemanipuleerd⁸¹.
- 109.** In de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn, wordt het begrip “child sensitive” (kindvriendelijk) gebruikt voor een benadering die evenwicht brengt in het recht van het kind op bescherming en rekening houdt met de individuele behoeften en opvattingen van kinderen⁸².
- 110.** Wetten moeten helder geformuleerd zijn om rechtsgelijkheid voor alle kinderen te waarborgen. Ongeacht zijn leeftijd mag met name als een kind het initiatief neemt om te worden gehoord, een toereikend bevattingsvermogen worden verondersteld. Leeftijd moet echter een belangrijke rol blijven spelen bij het “verlenen” aan kinderen van hun basisrecht om te worden gehoord in zaken die hen betreffen (richtsnoer 45). Er moet echter op gewezen worden dat het in bepaalde omstandigheden de plicht van een kind is te worden gehoord (met andere woorden bewijs te verstrekken).
- 111.** Kinderen moeten precies weten wat er gaat gebeuren en welke status hun mening of verklaring zal hebben⁸³. De rechter mag niet zonder goede redenen weigeren het kind te horen, tenzij de weigering in het belang is van het kind (richtsnoer 47). Zij moeten er duidelijk van op de hoogte worden gesteld dat als een rechter hen verhoort, dit niet betekent dat ze de zaak zullen “winnen”. Om vertrouwen in en achting voor de rechterlijke uitspraak te verkrijgen of te kweken moet de advocaat van het kind zich, net

80. Voor nadere informatie wordt verwezen naar het onderzoek van het CRIN: “Measuring maturity. Understanding children’s ‘evolving capacities’ (*Beoordeling van de rijpheid van een kind. Inzicht in hun vermogen tot ontwikkeling*), 2009.

81. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punt 22).

82. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005).

83. Europees Verdrag inzake de uitoefening van rechten van kinderen, artikel 3, onder c).

zoals bij volwassen cliënten, inspannen om uit te leggen waarom diens mening niet is gevolgd of waarom de beslissing in kwestie genomen is (richtsnoer 48).

- 112.** Bovendien hebben kinderen het recht om, hoe oud ze ook zijn, in een veilige omgeving en met respect voor hun persoon hun meningen en opvattingen te verkondigen over elke kwestie of zaak die hen betreft of raakt. Ze moeten zich op hun gemak voelen als zij met een rechter of andere functionarissen spreken. Dit kan vereisen dat rechters bepaalde formaliteiten achterwege laten, zoals het dragen van een pruik of toga. Ook kan het nuttig zijn het kind in plaats van in de rechtszaal in de kamers van de rechter te ondervragen.
- 113.** Het is belangrijk dat het kind zich vrijelijk en zonder verstoringen kan uiten. In de praktijk kan dit betekenen dat er geen andere personen in de ruimte mogen worden toegelaten (bijvoorbeeld de ouders of de vermeende dader), en dat de behandeling niet wordt verstoord door ongewenste onderbrekingen, ongezeglijk gedrag of personen die in- en uitlopen.
- 114.** Rechters zijn vaak niet opgeleid in het communiceren met kinderen en er wordt zelden een beroep gedaan op specialisten die hen daarin kunnen bijstaan. Zoals aangegeven in punt 96 kunnen zelfs jonge kinderen hun mening duidelijk onder woorden brengen als zij op de juiste wijze worden geholpen en ondersteund. Eigenlijk zouden rechters en andere beroepsbeoefenaars moeten nagaan welke meningen en opvattingen zij toegedaan zijn en wat hun perspectief is op de zaak.
- 115.** Afhankelijk van de wensen en belangen van het kind moet zorgvuldig worden overwogen wie degene moet zijn die naar het kind zal luisteren, ervan uitgaande dat dit de rechter of een aangewezen deskundige zal zijn⁸⁴. Sommige kinderen worden liever door een “specialist” gehoord, die hun mening vervolgens kan overbrengen aan de rechter. Anderen geven echter te verstaan dat ze liever met de rechter zelf spreken omdat die degene is die het oordeel uitspreekt.

84. Het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties beveelt aan kinderen rechtstreeks te horen. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punt 35).

116. Hoewel het risico bestaat dat kinderen als ze worden gehoord en hun mening ventileren, worden gemanipuleerd (bijvoorbeeld een ouder die het kind opzet tegen de andere ouder), moet al het mogelijke worden gedaan om te voorkomen dat dit fundamentele recht door dat risico wordt ondermijnd.

117. Het Comité voor de rechten van het kind van de Verenigde Naties waarschuwt tegen een symbolische benadering en onethische praktijken,⁸⁵ en somt de basisvereisten op voor een daadwerkelijke en zinvolle tenuitvoerlegging van het recht om te worden gehoord⁸⁶. Procedures voor het verhoren van kinderen moeten transparant en informatief, vrijwillig, respectvol, relevant, kindvriendelijk, inclusief, door opgeleid personeel uitgevoerd, veilig en op risico's bedacht en, ten slotte, op verantwoordingsplicht gebaseerd zijn.

In een zaak van een interlandelijke adoptie waarbij Roemeense kinderen werden geadopteerd door Italiaanse adoptanten (zaak Pini en anderen / Roemenië) was het Hof zeer duidelijk over het recht van kinderen om te worden gehoord en dat hun meningen serieus worden genomen. Het Hof wees erop dat de kinderen in onderhavige zaak afwijzend stonden tegenover het idee dat ze zich bij hun adoptiefouders in Italië zouden vervoegen zodra zij een leeftijd hadden bereikt waarop hun persoonlijkheid redelijkerwijs als voldoende gevormd kon worden beschouwd en zij tot de nodige rijpheid waren gekomen om hun mening te uiten over

85. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punt 132): "The Committee urges states parties to avoid tokenistic approaches, which limit children's expression of views, or which allow children to be heard, but fail to give their views due weight. It emphasises that adult manipulation of children, placing children in situations where they are told what they can say, or exposing children to risk of harm through participation are not ethical practices and cannot be understood as implementing art. 12." (*Het Comité dringt er bij de staten die partij zijn op aan om symbolische benaderingen te vermijden die een beperking vormen van de vrijheid van kinderen om meningen te uiten, of die toelaten dat kinderen weliswaar worden gehoord, maar verzuimen passend belang aan hun meningen te hechten. Het benadrukt dat het manipuleren van kinderen door volwassenen, waarbij kinderen in situaties worden gebracht waarin hun wordt verteld wat ze kunnen zeggen, of die kinderen blootstellen aan het risico van schade door participatie geen ethische gedraging is en niet kan worden geacht te strekken tot uitvoering van artikel 12*).

86. Algemene opmerking nr. 12 over het recht van kinderen om te worden gehoord (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punt 133-134).

de omgeving waarin zij wensten te worden grootgebracht⁸⁷ De belangen van kinderen geven een dwingend karakter aan de bepaling dat hun mening in aanmerking genomen had moeten worden zodra zij de nodige rijpheid bezaten om die te uiten. Aan de aanhoudende weigering van de kinderen, nadat zij de leeftijd van 10 jaar hadden bereikt, naar Italië te reizen en zich bij hun adoptiefouders te voegen, komt in dit verband een zeker gewicht toe⁸⁸.

In de zaak *Hokkanen / Finland* wilde een vader het gezag over zijn dochter krijgen die jarenlang bij haar grootouders had gewoond. Het kind wilde niet bij haar vader wonen en het Hof was eveneens van oordeel dat het kind inmiddels rijp genoeg was om rekening te houden met haar mening en dat het omgangsrecht niet tegen haar wil kon worden toegewezen⁸⁹.

4. Voorkomen van onnodige vertraging

118. Zaken waarbij kinderen zijn betrokken, moeten vlot worden afgewikkeld waarbij een systeem van prioriteitsverlening kan worden overwogen⁹⁰. Het urgentiebeginsel is verwoord in richtsnoer 50. Er moet rekening mee worden gehouden dat kinderen een andere tijdsperceptie hebben dan volwassenen en dat het tijdselement een heel belangrijke rol speelt bij hen: een zaak over het gezagsrecht lijkt voor een 10-jarige veel langer te duren dan voor een volwassene. Het reglement voor de procesvoering moet voorzien in een dergelijk systeem waarin aan zwaarwegende en spoedeisende zaken voorrang wordt gegeven, of wanneer het uitblijven van onmiddellijke maatregelen onomkeerbare gevolgen kan hebben (richtsnoer 51 over zaken op het gebied van familierecht).

87. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (tweede sectie), arrest van 22 juni 2004, *Pini en anderen / Roemenië*, nrs. 78028/01 en 78030/01, punt 157.

88. *Ibid*, punt 164.

89. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van 23 september 1994, *Hokkanen / Finland*, nr. 19823/92, punt 61.

90. Cf. artikel 41 van het reglement van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dat moet veelvuldiger worden toegepast volgens I. Berro-Lefevre, *op. cit.*, blz. 76.

- 119.** Andere voorbeelden van dit beginsel zijn te vinden in de desbetreffende instrumenten van de Raad van Europa. Op grond van een van deze beginselen moeten de staten ervoor zorgen dat de onderzoeken en strafrechtelijke procedures prioritair worden behandeld en zonder ongerechtvaardigde vertragingen worden afgewikkeld⁹¹. Dat is eveneens van groot belang om slachtoffers in staat te stellen een aanvang te maken met hun herstel. In een ander instrument wordt specifiek aanbevolen te waarborgen dat minderjarigen een snellere behandeling krijgen, waarbij onnodige vertraging wordt vermeden, in die zin dat doeltreffende educatieve actie gewaarborgd is⁹².
- 120.** Eerbiediging van het belang van het kind kan vereisen dat de gerechtelijke autoriteiten flexibiliteit betrachten, terwijl tegelijkertijd bepaalde beslissingen ten uitvoer worden gelegd, in overeenstemming met de regels van het nationale recht, zoals vermeld in richtsnoer 53.

In twee zaken tegen Duitsland vormde het tijdslement een punt van discussie in het Hof, dat oordeelde dat er in gevallen die de verhouding tussen ouders en kind betreffen, de plicht bestaat om bijzondere zorgvuldigheid te betrachten vanwege het risico dat het tijdsverloop uiteindelijk de facto bepalend kan zijn voor de uitkomst van de zaak en dat de verhouding tussen een kind en een van zijn ouders kan worden aangetast⁹³.

In de zaak *Paulsen-Medalen en Svensson / Zweden* oordeelde het Hof dat artikel 6, lid 1 van het EVRM was geschonden omdat de autoriteiten hadden verzuimd de vereiste bijzondere zorgvuldigheid in acht te nemen bij de behandeling van een geschil inzake omgangsrecht⁹⁴.

91. Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (CETS nr. 201, artikel 30, lid 3).

92. Aanbeveling nr. R (87) 20 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de reactie van de maatschappij op jeugdcriminaliteit, punt 4.

93. Zie Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Grote kamer), arrest van 13 juli 2000, *Elsholz / Duitsland*, nr. 25735/94, punt 49, en het arrest van 8 juli 2003, *Sommerfeld / Duitsland*, nr. 31871/96, punt 63.

94. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van of 19 februari 1998, *Paulsen-Medalen en Svensson / Zweden*, nr. 16817/90, punt 42.

Onnodige vertraging moet ook bij strafzaken worden vermeden. In de zaak *Bouamar / België* werd een bijzonder snelle rechterlijke toetsing geëist in zaken betreffende detentie van minderjarigen. Het ongerechtvaardigde tijdverlies was moeilijk te verenigen met de vereiste spoed krachtens artikel 5, lid 4, van het EVRM⁹⁵.

5. Organisatie van de procedures, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijke taal

- 121.** Kindvriendelijke werkmethode⁹⁶ moeten ervoor zorgen dat kinderen zich veilig voelen. Kinderen voelen zich beter op hun gemak als ze onder begeleiding staan van een persoon die ze kunnen vertrouwen. Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (CETS nr. 201)⁹⁷ bepaalt dat een kind vergezeld mag worden door zijn juridische vertegenwoordiger of een door hem gekozen volwassene, mits deze persoon hiertoe geschikt wordt geacht. Daartegen kan een gemotiveerde beslissing worden genomen met betrekking tot deze persoon.
- 122.** In de institutionele sfeer van een gerechtsgebouw kunnen kinderen zich zeer ongemakkelijk voelen. Gerechtsambtenaren moeten kinderen vertrouwd maken met de entourage van de rechtbank en met de ambtsdragers die bij de zaak betrokken zijn (richtsnoer 55). Zelfs op volwassenen kunnen gerechtsgebouwen een beklemmende of intimiderende indruk maken (richtsnoer 62). Hoewel daar, althans wat de bestaande gerechtsgebouwen betreft, moeilijk verandering in te brengen is, kan het werken met kinderen in deze gebouwen worden verbeterd door kindvriendelijkere methoden te hanteren.
- 123.** Zo kunnen er met het oog op het belang van het kind, indien mogelijk, speciale verhoorkamers worden ingericht. Een kindvriendelijke omgeving kan ook behelzen dat in plaats van pruiken of toga's of officiële uniformen of kledij gewone kleren worden gedragen, bijvoorbeeld vanwege de leeftijd van het kind

95. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van of 29 februari 1988, *Bouamar / België*, nr. 9106/80, punt 63.

96. Zie W. McCarney, "The principles of child-friendly justice at international level" (*de beginselen van kindvriendelijke justitie op internationaal niveau*) International justice for children, monografie nr. 3, publicatie van de Raad van Europa, 2008, blz. 119-127.

97. Artikel 35, lid 1, onder f.

of de rol van de ambtsdrager. Anderzijds kunnen uniformen, afhankelijk van de omstandigheden en de opvattingen van het kind, duidelijk maken dat hij met een politieagent te maken heeft en niet met een sociaal werker, wat nogal een verschil kan maken. Dit kan het gevoel bij het kind versterken dat aangelegenheden die hem betreffen, serieus worden genomen door de bevoegde instantie. Kortom, een relatief formele setting is mogelijk, maar functionarissen moeten zich minder formeel en hoe dan ook kindvriendelijk gedragen.

124. Bij kindvriendelijke justitie is het vooral belangrijk dat kinderen naast het karakter en de reikwijdte van het genomen besluit ook de gevolgen ervan begrijpen. Hoewel rechterlijke beslissingen en de motivatie daarvan als gevolg van wettelijke vereisten niet altijd kunnen worden vastgelegd en toegelicht in kindvriendelijke bewoordingen, moeten ze wel aan kinderen worden uitgelegd, hetzij door een advocaat, hetzij door een andere geschikte persoon (ouder, sociaal werker enzovoort).

125. Er kunnen speciale jeugdrechtbanken worden opgezet voor strafbare feiten die door kinderen zijn begaan⁹⁸. Kinderen dienen niet overgedragen te worden aan volwassenenrechtbanken of aan processen of strafvonnissen voor volwassenen te worden blootgesteld⁹⁹. In aansluiting op de noodzaak van specialisatie op dit gebied zouden er binnen de wetshandavingsinstanties gespecialiseerde afdelingen kunnen worden opgericht (richtsnoer 63).

In verscheidene zaken tegen het Verenigd Koninkrijk waar jeugdige delinquenten bij betrokken waren, benadrukte het Hof dat bijzondere maatregelen nodig zijn om de rechtbankprocedure voor volwassenen aan te passen teneinde de gestrengheid van een volwassenenproces te temperen met het oog op de jonge leeftijd van de gedaagde. In dit verband zou bepaald kunnen worden dat pruiken of toga's niet gedragen hoeven te worden en dat de jeugdige verdachte niet in een aparte beklaagdenbank moet plaatsnemen maar in plaats daarvan naast zijn advocaat of sociaal werker mag zitten. Verhoren moeten zodanig worden afgenomen dat gevoelens van intimidatie en geremdheid bij kinderen voor zover mogelijk worden verminderd.

98. Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind, artikel 40, lid 3.

99. Aanbeveling nr. R (87) 20 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de reactie van de maatschappij op jeugdcriminaliteit, punt 5.

Na de zaken *T. / Verenigd Koninkrijk* en *V. / Verenigd Koninkrijk*, waarin de toon en sfeer van de nationale rechtbank als intimiderend voor een kind werden beschouwd, werd een praktische aanwijzing uitgebracht met het oog op rechtszaken voor kinderen en jongeren in het Crown Court. Doel is te voorkomen dat kinderen gevoelens van intimidatie, vernedering of angst ondervinden tijdens het proces. Onderdelen van deze praktische aanwijzing zijn: het kind kan voor het proces de rechtszaal bezoeken om zich vertrouwd te maken met de omgeving; het kind kan ondersteuning van de politie krijgen om intimiderende of agressieve pers op afstand te houden; niet dragen van pruiken of toga's; uitleg van de procedure in taal die het kind begrijpt; beperking van aanwezigheid bij zittingen enzovoort.

In samenwerking met een ngo werkt het Poolse ministerie van Justitie aan de bevordering en invoering van kindvriendelijke verhoorstudio's. Hoofddoel is minderjarige getuigen en slachtoffers van misdrijven, met name seksueel en huiselijk geweld, te beschermen door beginselen in praktijk te brengen voor het verhoor van kinderen in een kindvriendelijke omgeving door deskundig personeel. In dat kader worden kinderen verhoord door een rechter in het bijzijn van een psycholoog. Andere betrokkenen (officier van justitie, advocaat, de beschuldigde, de particuliere eiser) bevinden zich in een andere ruimte en kunnen via communicatiesystemen tussen ruimten, observatiespiegels en/of live-opnamen het verhoor volgen. Belangrijke details waardoor kinderen zich beter op hun gemak voelen zijn: gegarandeerde privacy (geluiddichte deur tussen de verhoorkamer en andere ruimten/gebouwen); de inrichting van de ruimte is afgestemd op de behoeften van het kind om zijn lichamelijke en geestelijke integriteit bij elk verhoor te waarborgen; neutrale kleuren en meubilair die ervoor zorgen dat het kind zich gedurende zijn aanwezigheid prettig voelt (twee formaten tafels en stoelen, een zitbank of leunstoel, zacht tapijt); er is gezorgd voor materiaal en spullen die het voor kinderen makkelijker maken informatie te geven (kleurpotloden, papier, poppen en dergelijke).

6. Bewijsmateriaal en verklaringen afkomstig van kinderen

- 126.** De kwestie van handelingen tot het verkrijgen van bewijs en het afnemen van verklaringen van kinderen is verre van eenvoudig. Er bestaan maar weinig normen op dit vlak (zoals de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn),¹⁰⁰ en omdat er behoefte is aan praktische wenken voor ondervragingen om bewijs/verklaringen te verkrijgen, werd het nodig geacht aandacht te besteden aan dit punt.
- 127.** Zoals bepaald in richtsnoer 64 moeten dergelijke verhoren voor zover mogelijk door hiertoe opgeleide deskundigen worden afgenomen. In dit verband beveelt richtsnoer 66 aan dat als meer dan één verhoor noodzakelijk is deze bij voorkeur worden afgenomen door dezelfde persoon om redenen van consistentie en wederzijds vertrouwen. Het is echter zaak het aantal verhoren zo veel mogelijk te beperken (richtsnoer 67).
- 128.** Om voor de hand liggende redenen moeten speciale regelingen worden getroffen voor het verkrijgen van bewijs, in het bijzonder van kindslachtoffers. Daarbij moet gezorgd worden voor optimale omstandigheden. Daarbij valt te denken aan een audio-, video- of tv-verbinding of aan de mogelijkheid voorafgaand aan het proces een getuigenverklaring af te leggen tegenover deskundigen.

100. De richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn (ECOSOC Res 2005/20, 22 juli 2005), punt XI, 30, d); "Use child-sensitive procedures, including interview rooms designed for children, interdisciplinary services for child victims integrated in the same location, modified court environments that take child witnesses into consideration, recesses during a child's testimony, hearings scheduled at times of day appropriate to the age and maturity of the child, an appropriate notification system to ensure the child goes to court only when necessary and other appropriate measures to facilitate the child's testimony." (*Zorg voor procedures die rekening houden met de belangen van kinderen, en voor verhoorstudio's die voor kinderen zijn ontworpen, interdisciplinaire diensten voor kindslachtoffers die op dezelfde locatie gevestigd zijn, een aangepaste gerechtelijke omgeving die rekening houdt met kindgetuigen, het inlassen van pauzes tijdens getuigenverklaringen van een kind, afstemming van de dag en het tijdstip waarop het verhoor plaatsvindt op leeftijd en rijpheid van het kind, een gepast kennisgevingssysteem dat waarborgt dat het kind alleen naar de rechtbank gaat als dat noodzakelijk is en andere passende maatregelen zijn genomen om de getuigenverklaring van het kind makkelijker te maken*). NB: deze richtsnoeren betreffen het afleggen van verklaringen in het algemeen, niet alleen in strafzaken.

Visueel of ander contact tussen het slachtoffer en de vermeende dader moet worden vermeden (richtsnoer 68). Laatstgenoemde mag ook niet bij de bewijsverstrekking aanwezig zijn (richtsnoer 69). In bepaalde gevallen, zoals seksuele uitbuiting, kunnen video-opnamen voor verhoren traumatisch zijn voor de slachtoffers. Dergelijke opnamen moeten daarom worden beoordeeld op eventuele schade of secundaire victimisatie die ze kunnen veroorzaken, waarbij het noodzakelijk kan zijn om over te stappen op andere methoden, zoals het gebruik van audiofaciliteiten, ter bescherming tegen revictimisatie en nog meer trauma's.

- 129.** Het procesrecht en de wetgeving op dit gebied in de lidstaten lopen sterk uiteen, en mogelijk bestaan er minder strenge regels voor het verhoor van kindgetuigen. Hoe dan ook dienen de lidstaten voorrang te geven aan het belang van het kind bij de toepassing van wetgeving inzake bewijsverkrijging. Als voorbeeld wordt in richtsnoer 70 gesteld dat een kind geen eed of soortgelijke verklaring hoeft af te leggen. Deze richtsnoeren zijn niet bedoeld om afbreuk te doen aan de waarborgen van het recht van verdediging in de verschillende rechtssystemen; wel worden de lidstaten verzocht om in voorkomend geval een aantal elementen van de regels inzake bewijsverkrijging aan te passen om te voorkomen dat kinderen nog meer trauma's oplopen. Uiteindelijk zal het altijd aan de rechter zijn om een afgelegde getuigenverklaring of aangevoerd bewijs te toetsen op ernst en geldigheid.
- 130.** Richtsnoer 70 vermeldt tevens dat deze aanpassingen voor kinderen de waarde van een afgelegde getuigenverklaring op zichzelf niet hoeven te verminderen. Voorbereiding van een kind op het afleggen van een getuigenis moet echter worden vermeden om het risico te voorkomen dat het kind te veel wordt beïnvloed. De vaststelling van modelprotocollen voor verhoren (richtsnoer 71) is niet per se een taak van de rechters, maar eerder van nationale rechterlijke instanties.
- 131.** Het gebruik van audio- of videofaciliteiten om verklaringen van kinderen op te nemen, heeft voordelen, omdat er dan maar één keer over vaak traumatische ervaringen hoeft te worden verteld. Een rechtstreekse getuigenverklaring tegenover een rechter die vragen stelt kan echter beter zijn bij kinderen die geen slachtoffer, maar vermeende plegers van delicten zijn.

- 132.** Zoals vermeld mag leeftijd voor kinderen geen beletsel zijn om ten volle te participeren in de gerechtelijke procedure¹⁰¹. Richtsnoer 73 bepaalt dat hun verklaringen niet op grond van hun leeftijd als ongeldig of onbetrouwbaar mogen worden beschouwd.
- 133.** Indien aan kinderen moet worden gevraagd, of wanneer zij de wens hebben geuit, om als getuige op te treden in zaken op het gebied van het familierecht, moet naar behoren rekening worden gehouden met hun kwetsbare positie in het gezin en met de gevolgen die de getuigenverklaring kan hebben voor de heersende en toekomstige verhoudingen. Al het mogelijke moet worden gedaan om het kind bewust te maken van de gevolgen van een dergelijke getuigenis en om hem bij te staan bij het afleggen van de verklaring met behulp van de reeds hierboven genoemde middelen.

Het Hof heeft de specifieke kenmerken van procedures inzake seksuele delicten onderkend. In de zaak *S.N. / Zweden* concludeerde het Hof dat het slachtoffer dergelijke procedures vaak als een beproeving ervaart, vooral als hij ongewild met de gedaagde wordt geconfronteerd. Dat gaat eens te meer op in een zaak waarbij een minderjarige betrokken is. In de beoordeling van de vraag of een beschuldigde al dan niet een eerlijk proces heeft gekregen, moet rekening worden gehouden met het recht van het slachtoffer dat zijn privéleven wordt geëerbiedigd. Het Hof aanvaardde dan ook dat in strafzaken betreffende seksueel misbruik bepaalde maatregelen kunnen worden genomen bedoeld om het slachtoffer te beschermen, mits deze maatregelen te verenigen zijn met een adequate en doeltreffende uitoefening van de rechten van de verdediging¹⁰².

In dezelfde zaak werd ook aandacht geschonken aan de mogelijk suggestieve aard van enkele vragen. Om de nadelige gevolgen daarvan te vermijden kan een beroep worden gedaan op deskundigen in de forensische psychologie die op dit terrein zijn opgeleid en over de benodigde kennis beschikken¹⁰³.

101. *Ibid*, hoofdstuk VI, 18.

102. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (eerste sectie), arrest van 2 juli 2002, *S.N. / Zweden*, nr. 34209/96, punt 47.

103. *Ibid*, punt 53.

In de zaak *W.S. / Polen* opperde het Hof mogelijke manieren om de betrouwbaarheid van een jong kindslachtoffer te toetsen en wees het erop dat dit op een minder nadrukkelijke manier kon dan door rechtstreekse ondervraging. Er zijn fijnzinniger methoden te bedenken, zoals verhoor van het kind in het bijzijn van een psycholoog met vragen die schriftelijk door de verdediging zijn ingediend, of in een studio waar de verzoeker of diens advocaat aanwezig kan zijn bij het verhoor via een videoverbinding of observatiespiegel¹⁰⁴.

E. Kindvriendelijke justitie na afloop van gerechtelijke procedures

- 134.** Er kunnen veel maatregelen worden genomen om justitie kindvriendelijker te maken nadat gerechtelijke procedures hebben plaatsgevonden. Dat geldt in de eerste plaats voor de mededeling en uitleg aan het kind van de gewezen beslissing of uitspraak (richtsnoer 75). Zo moet de verstrekte informatie worden aangevuld met uitleg over de vervolgstappen die gezet kunnen worden, zoals in beroep gaan of een onafhankelijk klachtenmechanisme inzetten. Die taak is weggelegd voor de vertegenwoordiger van het kind, te weten diens advocaat, mandataris ad litem of wettelijke vertegenwoordiger, naargelang het rechtsstelsel. In de richtsnoeren 75, 77 en 81 wordt naar deze vertegenwoordigers verwezen.
- 135.** In richtsnoer 76 wordt aanbevolen onverwijld actie te ondernemen om de tenuitvoerlegging van beslissingen en arresten die kinderen betreffen en raken, te bevorderen.
- 136.** In veel zaken, met name civiele zaken, is de uitspraak niet altijd het definitieve einde van het conflict of probleem: familie zaken, waarop wordt ingegaan in de richtsnoeren 78 en 79, zijn een goed voorbeeld daarvan. Op dit gevoelige gebied moeten er duidelijke regels zijn inzake het vermijden van dwang of geweld bij de uitvoering van bijvoorbeeld bezoekenregelingen om verdere trauma's te voorkomen. Het verwijzen van ouders naar

104. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (vierde sectie), arrest van 19 juni 2007, *W.S. / Polen*, nr. 21508/02, punt 61.

bemiddelingsdiensten of andere neutrale centra waar geschillen kunnen worden beslecht, verdient de voorkeur boven het laten executeren van vonnissen door de politie. De enige uitzondering is wanneer er een risico bestaat voor het welzijn van het kind. Om het belang van het kind te waarborgen in de follow-up van familieconflicten is eveneens een rol weggelegd voor andere diensten, zoals gezinsondersteunende diensten.

In zaken betreffende de tenuitvoerlegging van familierechtelijke beslissingen over bijvoorbeeld omgang en voogdij, oordeelde het Hof bij verschillende gelegenheden dat bepalend is of nationale autoriteiten alle nodige stappen hebben genomen om de executie van het vonnis te vergemakkelijken zoals redelijkerwijs kan worden vereist in de bijzondere omstandigheden van het geval.

Het “Besuchscafe” in Oostenrijk biedt kinderen de mogelijkheid om na een echtscheiding of scheiding van tafel en bed met beide ouders in contact te blijven in een veilige en ondersteunende omgeving. Omgang is mogelijk in speciale ruimten onder begeleiding van opgeleid personeel om conflicten tussen de ouders te voorkomen bij uitoefening van een bezoekrecht. Dergelijk begeleid bezoek kan worden opgelegd door de rechtbank, maar het is ook mogelijk dat een ouder of beide ouders om deze regeling verzoeken. Het welzijn van het kind staat voorop, waarbij vermeden moet worden dat het kind in het conflict klem komt te zitten tussen beide ouders.

137. In de richtlijnen 82 en 83 gaat het over kinderen die in aanraking zijn gekomen met de wet. Bijzondere aandacht wordt geschonken aan een succesvolle integratie in de maatschappij, het belang van niet-openbaarmaking van hun strafregister buiten het rechtsbestel, en gerechtvaardigde uitzonderingen op dit belangrijke beginsel. Er kunnen uitzonderingen worden gemaakt voor ernstige misdrijven, bijvoorbeeld om redenen van openbare veiligheid en wanneer het gaat om een functie waarbij met kinderen wordt gewerkt. Zo is er reden voor een uitzondering wanneer het de indienstneming betreft van een persoon die zich in het verleden schuldig heeft gemaakt aan kindermisbruik.

Richtsnoer 83 spitst zich toe op de bescherming van alle categorieën kinderen, niet alleen degenen die bijzonder kwetsbaar zijn.

138. In de zaak *Bouamar / België* onderzocht het Hof de kwestie van een jeugdige delinquent die negen maal werd opgesloten in een gevangenis voor volwassenen. Hoewel de opsluiting van minderjarigen in volwassenengevangenis destijds krachtens de jeugdbeschermingswetgeving was toegestaan, concludeerde het Hof dat al de negen detentiebevelen bij elkaar in strijd waren met artikel 5, lid 1, onder d, sub d. De herhaalde opsluiting had tot gevolg dat de rechtmatigheid van de opsluiting ingevolge artikel 5, lid 1, onder d, sub d bij elk detentiebevel verder afnam, in het bijzonder omdat de Crown Counsel nooit een strafprocedure had ingeleid tegen de verzoeker in verband met de strafbare feiten waarvan hij werd beschuldigd¹⁰⁵.

De Britse stichting Barnardo's heeft een Children's Advocacy Service opgezet gericht op jongeren in detentiecentra verspreid over het Verenigd Koninkrijk. De jongeren worden gedurende hun detentie bijgestaan met onafhankelijk advies en hulp bij problemen op het gebied van welzijn, zorg, behandelingen en plannen voor herintreding. Na een persoonlijk gesprek dat volgt binnen een week na opsluiting, kunnen de jongeren contact met de dienst opnemen of gebruikmaken van een gratis hulplijn. De Advocacy Service helpt jongeren wegwijs te maken in het systeem en informeert hen tot wie zij zich kunnen wenden voor hulp bij het oplossen van hun problemen.

V. Bevorderen van andere kindvriendelijke activiteiten

139. Het spreekt vanzelf dat de lidstaten van de Raad van Europa, die worden aangemoedigd een reeks uiteenlopende maatregelen te nemen, proactief te werk moeten gaan om echte verbeteringen op het gebied van de kinderrechten en een kindvriendelijke justitie te bewerkstelligen.

¹⁰⁵ Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Kamer), arrest van 29 februari 1988, *Bouamar / België*, nr. 9106/80, punten 52-53.

- 140.** De acties *a* tot en met *d* stimuleren onderzoek op dit gebied, uitwisseling van praktijken, samenwerking en bewustmakingsactiviteiten met name door het uitbrengen van kindvriendelijke versies van rechtsinstrumenten. Ook wordt hierin steun tot uitdrukking gebracht voor goed functionerende informatie-diensten op het vlak van de rechten van kinderen.
- 141.** Investerings in onderwijs in kinderrechten en verspreiding van informatie over deze rechten is niet enkel een verplichting krachtens het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind,¹⁰⁶ maar ook een preventieve maatregel tegen schendingen van kinderrechten. Je rechten kennen, is de eerste voorwaarde om je rechten te “ervaren” en mogelijke of potentiële schendingen daarvan te kunnen herkennen¹⁰⁷.

Bij veel organisaties worden kindvriendelijke versies vervaardigd van het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind en andere relevante documenten over de rechten van kinderen. Een voorbeeld is het kindvriendelijke exemplaar van de richtsnoeren van de Verenigde Naties voor rechtspleging in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven betrokken zijn, uitgebracht door Unicef en het VN-Bureau voor drugs- en misdaadbestrijding.

- 142.** De onder hoofdstuk V, punten *e* tot en met *g* voorziene maatregelen beogen de toegang van kinderen tot rechtbanken en klachtenmechanismen te vergemakkelijken, waarbij een aantal mogelijke maatregelen in overweging wordt genomen (aanstellen van gespecialiseerde rechters en advocaten, bevordering van de rol van het maatschappelijk middenveld en onafhankelijke organen op nationaal, regionaal en universeel niveau). De staten zouden in dit verband moeten nadenken over de toepassing van collectieve klachten. Het mechanisme voor collectieve klachten van het herziene Europees Sociaal Handvest (ETS nr. 163) is een goed voorbeeld omdat het toegankelijk is, er geen individueel slachtoffer voor nodig is en niet eerst alle binnenlandse rechtsmiddelen

106. Artikel 42: “De staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en bepalingen van dit Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als kinderen”.

107. Zie ook Berro-Lefèvre, *op. cit.*, blz. 74-75.

uitgeput moeten zijn. Ombudspersonen voor kinderen, ngo’s op het gebied van kinderrechten enzovoort zouden in staat moeten zijn om namens een bepaald kind klachten in te dienen of procedures in te leiden.

- 143.** Vermeldenswaardig is dat nieuwe strategieën ook op internationaal niveau worden bevorderd, zoals de eerdergenoemde campagne voor een klachtenprocedure in het kader van het Verdrag inzake de rechten van het kind.
- 144.** De punten *h* tot en met *i* vestigen de aandacht op de noodzaak van een passende opleiding en training en bewustmakingsactiviteiten, terwijl in de punten *j* tot en met *k* steun wordt betuigd aan geschikte gespecialiseerde structuren en diensten.

VI. Toezicht en beoordeling

- 145.** De lidstaten worden aangemoedigd een aantal maatregelen te nemen tot uitvoering van deze richtsnoeren. Zij moeten zorgen voor een brede verspreiding van deze richtsnoeren onder alle autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor of betrokken zijn bij de verdediging van de rechten van kinderen. Een mogelijkheid zou zijn kindvriendelijke versies van de richtsnoeren te verspreiden.
- 146.** Daarnaast moeten de lidstaten hun binnenlandse wetgeving, beleidsvormen en praktijken herzien tegen de achtergrond van deze richtsnoeren, en zorgen voor een periodieke evaluatie van de werkmethoden op dit vlak. Ook worden zij uitgenodigd om specifieke maatregelen voor te schrijven die ervoor zorgen dat deze richtsnoeren naar letter en geest worden nageleefd.
- 147.** De handhaving of invoering van een kader met een of meer onafhankelijke mechanismen (zoals de ombudsman voor kinderen) is van eminent belang voor de bevordering van en het toezicht op de tenuitvoerlegging van deze richtsnoeren.
- 148.** Ten slotte is het evident dat er voor maatschappelijke organisaties, instellingen en organen die de rechten van het kind bevorderen en beschermen een actieve rol is weggelegd in dit proces van toezicht.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskiftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrocnow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

De Raad van Europa heeft de richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie en de bijbehorende toelichting vastgesteld in 2010. Ze zijn gebaseerd op bestaande internationale en Europese normen, met name het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, en ontworpen om de daadwerkelijke toegang van kinderen tot de rechter te waarborgen en een passende behandeling van kinderen in het justitiële apparaat te waarborgen. De richtsnoeren gelden voor alle omstandigheden waarin kinderen, om welke reden en in welke hoedanigheid dan ook, te maken kunnen krijgen met het stelsel van het strafrecht, burgerlijk recht of bestuursrecht. De beginselen van het belang van het kind, zorg en respect, participatie, gelijke behandeling en de rechtsstaat worden met deze richtsnoeren onderstreept en bevorderd. Aan bod komen kwesties als het recht van informatie, vertegenwoordiging en participatie, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, veiligheid, een multidisciplinaire aanpak en opleiding, waarborgen in alle stadia van de procedure en vrijheidsbeneming.

De 47 lidstaten van de Raad van Europa worden aangespoord hun nationale rechtsstelsels aan te passen aan de specifieke behoeften van kinderen en de kloof te overbruggen tussen internationaal overeengekomen beginselen en de werkelijkheid. In dit verband worden in de toelichting voorbeelden gegeven van goede praktijken en oplossingen aangereikt voor bepaalde wettelijke en praktische tekortkomingen in justitie voor kinderen

Deze richtsnoeren vormen een integrerend onderdeel van de strategie van de Raad van Europa voor de rechten van het kind en van het programma „Bouwen aan een Europa voor en met kinderen“. In de lidstaten zijn promotie-, samenwerkings- en toezichtsactiviteiten gepland die ervoor moeten zorgen dat de richtsnoeren daadwerkelijk ten uitvoer worden gelegd, ten behoeve van alle kinderen.

De Raad van Europa telt 47 lidstaten, die vrijwel het gehele Europese continent beslaan. Dit orgaan streeft naar de ontwikkeling van gemeenschappelijke democratische en juridische beginselen op basis van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en andere referentieteksten ter bescherming van personen. Vanaf zijn oprichting in 1949, in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog, staat de Raad van Europa symbool voor verzoening.

Publications Office

Publishing
Editions

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

ISBN 978-92-79-27701-6

9 789279 277016

doi:10.2838/11803
DS-31-12-365-NL-N

ISBN 978-92-871-7580-9

9 789287 175809

€ 15/US\$30